

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Pavla Kukrlová

Adhezní řízení

Diplomová práce

Olomouc 2023

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: Adhezní řízení vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 29. 09. 2023

Podpis

Ráda bych poděkovala JUDr. Bronislavě Coufalové, Ph.D., vedoucí této diplomové práce,
za její odbornou pomoc a rady.

OBSAH

Číslo	Kapitola	Strana
OBSAH		4
SEZNAM ZKRATEK		6
ÚVOD		7
1	Adhezní řízení	9
1.1	Pojem a předmět adhezního řízení	9
1.2	Zásady a průběh adhezního řízení	11
1.3	Teoretické vymezení poškozeného a oběti.....	14
1.4	Procesní zastoupení poškozeného v trestním řízení	16
2	Majetková škoda, nemajetková újma, bezdůvodné obohacení, ublížení na zdraví	20
2.1	Majetková škoda.....	20
2.2	Nemajetková újma.....	21
2.3	Bez důvodné obohacení.....	22
2.4	Ublížení na zdraví.....	23
3	Náhrada majetkové škody, nemajetkové újmy	26
	3.1 Náhrada majetkové škody a nemajetkové újmy podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník	26
	3.1.1 Náhrada majetkové škody podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník	27
	3.1.2 Náhrada nemajetkové újmy podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník	29
4	Postup při vyčíslení náhrady újmy	32
4.1	Vyčíslení majetkové škody	32
4.2	Vyčíslení nemajetkové újmy	35
4.2.1	Obecně.....	35
4.3	Náhrada nemajetkové újmy při usmrcení osoby blízké	36
4.3.1	K § 2959 OZ.....	36
4.3.2	Východiska pro stanovení výše náhrady v rozhodovací činnosti soudů	38
5	Náhrada nemajetkové újmy při ublížení na zdraví	44
5.1.1	K § 2958 OZ.....	44
5.1.2	Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku	45
5.1.3	Aplikační úskalí Metodiky Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku	47

ZÁVĚR	52
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	55
ABSTRAKT	61
ABSTRACT.....	62

SEZNAM ZKRATEK

OZ – Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

OSŘ – Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

TŘ – Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

TZ – Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon o obětech – zákon. č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška – Vyhláška č. 440/2001 Sb., Ministerstva zdravotnictví o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění.

Metodika – Metodika Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2014, sp.zn. R 63/2014 civ., k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku).

ÚVOD

Adhezní řízení představuje alternativu ve vztahu k občanskoprávnímu řízení, prostřednictvím které mohou poškození v rámci trestního řízení uplatňovat své nároky na náhradu nemajetkové újmy, náhradu majetkové škody a vydání bezdůvodného obohacení.

Domáhat se náhrady nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení je možné s účinností zákona č. 181/2011 Sb., který posílil práva osob poškozených trestným činem. Ačkoli účinnost zákona nějakou dobu trvá, poškození své nároky uplatňují a návrhy mají povinné náležitosti (z jakých důvodů a v jaké výši se nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy uplatňuje nebo z jakých důvodů a v jakém rozsahu se uplatňuje nárok na vydání bezdůvodného obohacení), v praxi nezdědky dochází k situacím, kdy i přes to, že v rámci trestního řízení byla zjištěna osoba škůdce a podmínky odpovědnosti za škodu byly splněny, odkáže soud poškozeného se svým nárokem na civilní řízení. V tomto řízení musí poškozený opětovně svůj nárok vůči pachateli uplatňovat a prokazovat skutečnosti, které již byly dokázány v rámci trestního řízení. Tento postup je jistě v rozporu se zásadou procesní ekonomie a rychlosti řízení a poškozeným přitěžuje v tom smyslu, že jsou opětovně vystaveni nepříjemnému zážitku v souvislosti s odůvodněním svého nároku v civilním řízení.

Rozhodováním trestních soudů o adhezních nárocích dochází k nezbytnému propojení zejména s hmotněprávní úpravou obsaženou v OZ. Tato diplomová práce si proto klade za cíl představit hmotněprávní aspekty, které musí trestní soudy rozhodující v adhezním řízení zohledňovat a poukázat na vývoj judikatury v této oblasti. Autorka práce se podrobněji věnuje nárokům na náhradu nemajetkové újmy při usmrcení osoby blízké a při ublížení na zdraví, které považuje, s ohledem na nejasné zákonné požadavky, za nároky, které do rozhodovací činnosti soudů přináší mnohá úskalí. Tato skutečnost může být jednou z příčin, proč se trestní soudy „zdráhají“ o těchto nárocích rozhodovat a odkazují poškozené podle § 229 TR na řízení ve věcech občanskoprávních. Ve vztahu k výše uvedeným nárokům je klíčová judikatura. Od účinnosti OZ prošla rozhodovací činnost soudů zajímavým vývojem za účelem naplnění kritérií stanovených zákonem a naplnění požadavku na předvídatelnost soudního rozhodování.

Tato práce se bude zabývat nárokem poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy a na vydání bezdůvodného obohacení, které je možné uplatnit již v rámci trestního řízení.

V prvních dvou kapitolách vymezující adhezní řízení a související pojmy budou zodpovězeny otázky: „V jakých případech dochází ke konkurenci občanskoprávního a adhezního řízení a v jakých případech není poškozený subjektem adhezního řízení?“

Následně bude pojednáno o náhradě majetkové škody a nemajetkové újmy podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Čtvrtá kapitola je věnována postupům při vyčíslení náhrady újmy a náhradě nemajetkové újmy při usmrcení osoby blízké. Zodpovězena bude otázka objektivních kritérií pro vyčíslení náhrady škody. Pozornost bude upřena na vývoj judikatury od přelomového rozhodnutí 4 Tdo 1402/2015, kdy bude poukázáno na to, zda je respektována zásada slušnosti dle § 2959 z. č. 89/2012 Sb. a v jakých případech došlo k odchýlení od tohoto rozhodnutí ve vztahu k výši náhrady nemajetkové újmy. Na výše uvedené budou navázány otázky ve znění: „Je rozpětí částek 240 000 Kč – 500 000 Kč pro náhradu nemajetkové újmy judikované v rozhodnutí 4 Tdo 1402/2015 v souladu se smyslem a účelem § 2959 OZ?“ a „Opírají se pozdější rozhodnutí ve věci náhrady nemajetkové újmy o rozhodnutí 4 Tdo 1402/2015?“

Kapitola pátá se zabývá náhradou nemajetkové újmy při ublížení na zdraví a Metodikou k odškodňování nemajetkových újem podle § 2958 OZ, která se může jevit jako nepředvídatelná, když soudy nejsou touto Metodikou vázány a jednotliví znalci mohou mít v konkrétních případech různé závěry. Kapitola bude věnována problematice postavení znalců a zodpovězena bude následující otázka: „Je Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy předvídatelná?“

Práce je rozčleněna na kapitoly a podkapitoly. První kapitola se zabývá adhezním řízením, jeho pojmem, předmětem, zásadami, průběhem a souvisejícími pojmy, kterými jsou poškozený a oběť trestného činu. Ve druhé kapitole se zaměříme na teoretické vymezení pojmů majetková škoda, nemajetková újma, bezdůvodné obohacení a ublížení na zdraví. Třetí kapitola pojednává o náhradě majetkové škody a nemajetkové újmy podle OZ. Závěrečná kapitola bude věnována náhradě nemajetkové újmy při ublížení na zdraví a Metodice k odškodňování nemajetkových újem podle § 2958 OZ.

1 Adhezní řízení

1.1 Pojem a předmět adhezního řízení

Součástí trestního řízení, ve které soud rozhoduje o nároku poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy, které byly způsobeny trestným činem, nebo o vydání bezdůvodného obohacení, které bylo trestným činem získáno je nazývána adhezním řízením.

Přestože se termín adhezní řízení ve vztahu k výše uvedeným nárokům běžně používá samotný zákon jej nereflktuje. Adhezní řízení, jak už plyne z významu slova adheze (adheze z latinského adhaereō, tj. přilnout), je s trestním řízením neoddělitelně spjata. Tak například, v případě zastavení trestního stíhání, přerušování trestního stíhání, soud v řízení, kde by rozhodoval jen o nárocích poškozeného nepokračuje.¹ O výše uvedených nárocích, o výroku o vině a trestu rozhoduje soud v jediném rozsudku (§ 121 písm. a) TŘ). Význam adhezního řízení spočívá v tom, že souběžně s trestním stíháním dochází i k objasnění nároku poškozeného na náhradu škody.² Nároky poškozeného tak mohou být uspokojeny rychleji než cestou civilního procesu. Adhezní řízení nezatěžuje poškozeného soudním poplatkem, poškozený nenese důkazní břemeno, pouze dokládá důvod a výši škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení.

Jde o alternativu ve vztahu k občanskoprávnímu řízení. V praktické rovině mohou nastat následující kolizní situace. Poškozený nejprve uplatní soukromoprávní nárok v rámci trestního řízení a až následně podá žalobu v civilním řízení, nebo návrh na zahájení adhezního řízení je podán až poté, co je v témže předmětu zahájeno občanské soudní řízení. Trestní řád nevyklučuje současné uplatnění nároku v rámci trestního řízení a podání žaloby v civilním řízení, zde dle § 44 odst. 3 TŘ nenastává překážka litispendence. Překážku litispendence totiž trestní řád na rozdíl od občanského soudního řádu nezná a platí, že soud rozhodující v rámci adhezního řízení není vázán jinými procesními předpisy. Předpisy jiné povahy, než trestní je vázán pouze v oblasti hmotného práva, neboť „rozhodnutí soudu v adhezním řízení o nároku poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem musí mít hmotněprávní podklad v příslušných ustanoveních právních předpisů upravujících náhradu škody“.³ Nárok však není možné uplatnit bylo-li již o něm rozhodnuto (byť nepravomocně) v občanskoprávním nebo jiném

¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2013. 282 s.

² GRUS, Zdeněk. Rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení. *Trestněprávní revue*. 2004, č. 7. s. 203–204.

³ PŮRY, František. 4 Tdo 460/2011 ze dne 07. 07. 2011. *Trestněprávní revue*, 2011, č. 10. s. 299.

příslušném řízení (§ 44 odst. 3 TŘ), v takovém případě by soud usnesením poškozeného, který na uplatnění svého nároku trvá i po poučení ze strany soudu (poučovací povinnost plyne z § 46 TŘ), k hlavnímu líčení nepřipustil (§ 206 odst. 4 TŘ). Rozhodnutím v občanskoprávním řízení je zde nejen rozsudek, který se uplatněného nároku týká, ale taktéž platební rozkaz, který má účinky pravomocného rozsudku (nebyl-li proti němu podán odpor (§ 174 odst. 1 OSŘ)), směnečný (šekový) platební rozkaz, za podmínky, že má účinky pravomocného rozsudku (§ 175 odst. 3 OSŘ), taktéž i usnesení o schválení smíru, která má účinky pravomocného rozsudku (§ 99 odst. 3 OSŘ).⁴

Pakliže podání žaloby v civilním řízení předchází včasné a řádné uplatnění nároku poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy či na vydání bezdůvodného obohacení v adhezním řízení, nastává překážka litispence ve smyslu § 83 odst. 1 OSŘ⁵ a soud řízení, jakmile se o této překážce dozví, zastaví podle § 104 odst. 1 OSŘ. Jako problematické se jeví přerušení řízení podle § 109 odst. 2 písm. c) OSŘ, když soud může řízení přerušit, jestliže probíhá řízení, v němž je řešena otázka, která může mít význam pro rozhodnutí soudu, nebo jestliže soud dal k takovému řízení podnět (jde o tzv. prejudiciální otázku). Otázkou významnou pro rozhodnutí soudu je zde zejména rozhodnutí o vině obžalovaného. Podle ustanovení § 135 odst. 1 OSŘ je soud vázán rozhodnutím příslušných orgánů o tom, že byl spáchán trestný čin, přešupek nebo jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních právních předpisů, a kdo je spáchal, jakož i rozhodnutím o osobním stavu, soud však není vázán rozhodnutím v blokovém řízení.⁶ Nejvyšší soud přerušení řízení z výše uvedeného důvodu nevyklučuje a opakovaně judikuje, že smyslem § 109 odst. 2 písm. c) OSŘ je zajištění hospodárnosti řízení⁷. Někteří autoři (např. A. Winterová) možnost přerušení řízení vylučují z důvodu, že v adhezním řízení není rozhodováno o otázce, která by byla prejudiciální pro občanskoprávní řízení. Prejudiciální otázkou pro rozhodnutí o náhradě škody, nemajetkové újmy, vydání bezdůvodného obohacení není otázka, jestli byl trestný čin spáchán a kdo je jeho pachatelem.⁸ A to zejména z důvodu, že pro rozhodnutí civilního soudu není nezbytné rozhodnutí trestního soudu o tom, že byl trestný čin spáchán a kdo jej spáchal, neboť předpokladem vzniku odpovědnosti za škodu je protiprávní

⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1-156*. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 541 s.

⁵ zpráva Nejvyššího soudu ČSR ze dne 24. 10. 1979, sp. zn. Cpj. 35/78.

⁶ srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 06. 2015, sp. zn. 23 Cdo/4119/2014 (č. 3/2016 Sb.).

⁷ srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 08. 2020, sp. zn. 29 Cdo 2459/2020.

⁸ BERANOVÁ, Andrea. *Adhezní řízení* [online]. Praha, 2016 [cit. 2023-05-18]. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/81824>.

jednání škůdce, vznik škody, příčinná souvislost mezi nimi a zavinění, samotné protiprávní jednání nemusí být trestným činem⁹

1.2 Zásady a průběh adhezního řízení

Pro adhezní řízení je charakteristické, že není zahajováno z úřední povinnosti, ale zahajuje se výlučně na návrh poškozeného (§ 43 odst. 3 TŘ), zásada oficiality typická pro trestní řízení se zde neuplatní. Návrh poškozeného musí splňovat formální náležitosti podání.¹⁰ Dále trestní řád, jak je zřejmé z ustanovení § 43 odst. 3 vyžaduje, aby byl nárok uplatněn řádně a včas. Návrh na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení je uplatněn řádně, pokud je z něj patrné, z jakých důvodů a v jaké výši se uplatňuje (§ 43 odst. 3 věta třetí TŘ). Poškozený je povinen doložit důvod a výši škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení (§ 43 odst. 3 věta čtvrtá TŘ), „nárok na náhradu škody je třeba uplatnit způsobem a formou, které nezbuzují pochybnosti, že poškozený skutečně požaduje náhradu (za řádný návrh nelze považovat např. vyjádření poškozeného, že „...bude požadovat náhradu v plné výši...“).¹¹ „Za uplatnění nároku na náhradu škody nelze považovat ani pouhé předložení vyčíslení škody či vyjádření poškozeného, že mu vznikla škoda v určité výši, nebo návrh poškozeného na zajištění jeho nároku podle § 47 odst. 1, 4“.¹²

K doložení důvodu uplatnění nároku postačí tvrzení, že skutkem, pro který je obviněný stíhán byla poškozenému způsobena škoda, nemajetková újma nebo bylo získáno bezdůvodné obohacení.¹³ Výše je typicky doložena doklady, posudky apod.

Nárok poškozeného je uplatněn včas, pokud je učiněn nejdříve k okamžiku podání trestního oznámení¹⁴ (§ 59 odst. 4 TŘ), přičemž nejzazším momentem pro zahájení adhezního řízení je hlavní líčení před zahájením dokazování, tj. dříve, než je přistoupeno k výsledku obžalovaného (§ 207 odst. 1 TŘ) nebo čtení protokolu o jeho dřívější výpovědi (§ 207 odst. 2 TŘ). Je-li sjednána dohoda o vině a trestu, musí být návrh učiněn nejpozději při prvním jednání o takové dohodě (§ 175a odst. 2). Lhůta, kterou stanoví § 43 odst. 3 TŘ má procesní povahu,

⁹ Tamtéž.

¹⁰ PŮRY, František, ŠÁMAL, Pavel, URBÁNEK, Jindřich. *Vzory podání a rozhodnutí v trestních věcech*. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2011. 74 s.

¹¹ ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád*, 6. vydání, Praha: C. H. Beck, 2008, s. 316.

¹² Tamtéž.

¹³ DRAŠTÍK, A., HASCH, K. *Souhrnný rejstřík Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu ve věcech trestních 1962-2010*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 10.

¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2012, sp. zn. 25 Cdo 23/2011 (č. 20/2013 Sb.).

tedy ji nelze navrátit.¹⁵ Návrh musí směřovat vůči konkrétnímu obviněnému. V případě, že se koná společné řízení musí poškozený specifikovat vůči kterému či kterým obviněným uplatňuje nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy či na vydání bezdůvodného obohacení a taktéž je nezbytné uvést, zda u těchto osob půjde o solidární či dílčí odpovědnost ve vztahu ke způsobené škodě či nemajetkové újmě (srov. § 2915 OZ).¹⁶ Poškozený musí vůči všem obviněným uplatnit návrh do zahájení dokazování, pakliže by tak učinil až po zahájení dokazování, je nárok uplatněn opožděně a soud rozhodne formou usnesení podle § 206 odst. 4 per analogiím (§ 44 odst. 3) tak, že poškozený nemůže vůči takto později označeným spoluobviněným uplatňovat nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy či na vydání bezdůvodného obohacení.¹⁷

Po přednesení obžaloby má předseda senátu povinnost dotázat se poškozeného, zda navrhuje, aby byla obžalovanému uložena povinnost k náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích způsobené trestným činem nebo k vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem a v jakém rozsahu (§ 206 odst. 2 TR). Tento okamžik je tím nejzazším momentem, kdy může poškozený uplatnit své adhezní nároky. Nedostavil-li se poškozený k hlavnímu líčení a je-li jeho návrh obsažen ve spise, předseda senátu jej ze spisu přečte (§ 206 odst. 2 TR). Dle Ústavního soudu¹⁸ je takový dotaz předsedy senátu konkrétním naplněním obecné poučovací povinnosti (srov. § 2 odst. 15 TR), prostřednictvím kterého jsou poškození ústně poučeni o obsahu jednoho z jejich nejdůležitějších práv a důsledcích jeho případného (ne)využití. Není-li možné poškozenému takové poučení poskytnout ze zřejmých důvodů (např. poškozený není přítomen v soudní síni, neboť jde o zvlášť zranitelnou oběť, která využila svého práva nesetkat se s obžalovaným), nemůže to vést ke zbavení jednoho z nejvýznamnějších procesních práv, které poškozená osoba má. Stát je ten, kdo na sebe bere povinnost poskytovat ochranu právům poškozených a obětí trestných činů a je povinností předsedy senátu, aby ji řádným výkladem § 206 odst. 2 TR naplnil, v opačném případě by došlo k porušení práva na soudní ochranu. Naproti tomu neučiní-li předseda senátu výzvu ve vztahu k přítomnému poškozenému, lze toto jeho opomenutí hodnotit jako porušení ustanovení o řízení předcházejícím rozsudku, kterým bylo způsobeno, že v rozsudku chybí výrok o náhradě škody, tedy byl by dán důvod k oprávněnému odvolání poškozeného dle § 246 odst. 2 TR.¹⁹

¹⁵ usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 06. 10. 1999, sp. zn. 8 To 335/1999 (č. 2/2001 Sb.).

¹⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1-156*. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 520.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 02. 2017, III ÚS 2916/15 (č. 84/2017 Sb.).

¹⁹ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. 465 s.

O návrhu na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení může soud v hlavním líčení rozhodnout pouze tehdy, pokud byl nárok poškozeným uplatněn řádně a včas (viz. výše), poškozený se nevzdal svých procesních práv podle § 43 odst. 5 TŘ, poškozený nevzal zpět učiněný návrh na náhradu škody v průběhu hlavního líčení, nebylo rozhodnuto o vrácení věci státnímu zástupci (§ 221 TŘ), o postoupení věci (§ 222 TŘ), o zastavení trestního stíhání (§ 223 TŘ), přerušení trestního stíhání (§ 224 TŘ), o jeho podmíněném zastavení či o schválení narovnání (§ 223a TŘ) a soud nevyslovil, že osobu jako poškozeného k hlavnímu líčení nepřipouští (§ 206 odst. 3 a odst. 4 TŘ).

O nárocích poškozeného může soud v hlavním líčení rozhodnout podle § 228 a § 229 TŘ a to tak, že poškozenému nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy či na vydání bezdůvodného obohacení přizná (§ 228 odst. 1 TŘ) či poškozeného, ať už zcela nebo z části odkáže na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem (§ 229 odst. 1, 2, 3 TŘ). Zákon nepřipouští, aby soud zamítl nárok poškozeného, i když má za to, že nárok poškozenému nevznikl nebo že není prokázán.²⁰ Soud v takovém případě musí aplikovat postup podle § 229 TŘ a poškozeného odkázat na jiné příslušné řízení.²¹ Zde je na místě doplnit, že neexistuje žádné základní právo poškozeného, aby byl se svým nárokem uspokojen již v adhezním řízení. Ústavní soud ve svém rozhodnutí²² konstatuje, že jde o jakési pouhé dobrodiní zákonodárce. Obligatorně soud rozhoduje o povinnosti k náhradě škody nebo k vydání bezdůvodného obohacení, nebrání-li tomu zákonná překážka, pokud je výše škody nebo rozsah bezdůvodného obohacení součástí popisu skutku uvedeného ve výroku rozsudku, jímž se obžalovaný uznává vinným a škoda v této výši nebyla dosud uhrazena nebo bezdůvodné obohacení nebylo dosud v tomto rozsahu vydáno (§ 228 odst. 1 TŘ).

Nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy či na vydání bezdůvodného obohacení lze přiznat jen v odsuzujícím rozsudku, tedy takovém rozsudku, jímž byl obžalovaný uznán vinným trestným činem. Stačí, že byl obžalovaný uznán vinným z toho trestného činu, z něhož vznikla škoda/újma, o jejíž náhradu jde, a to i v případě, že soud upustil od potrestání, neuložil trest (ochranné opatření) (§ 227 TŘ, § 46 odst. 1 TZ).²³

²⁰ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. 476 s.

²¹ Tamtéž.

²² usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2015, sp. zn. II ÚS 1377/14.

²³ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. 653 s.

Opravné prostředky řádné i mimořádné jsou proti rozhodnutí v adhezním řízení přípustné. Těmito prostředky jsou odvolání, dovolání, stížnost pro porušení zákona a návrh na obnovu řízení. Poškozený disponuje pouze jediným opravným prostředkem, kterým je odvolání podle § 246 odst. 1 písm. d) TŘ.

1.3 Teoretické vymezení poškozeného a oběti

Pojem poškozeného je vymezen v trestním řádu tak, „že poškozeným je ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda, nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil“ (§ 43 odst. 1 TŘ). Trestní řád v § 43 odst. 2 obsahuje i negativní vymezení poškozeného, kdy se „za poškozeného nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem“. Toto negativní vymezení bylo do trestního řádu vloženo novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. Jiří Jelínek je názoru, že se tímto pojem poškozeného zúžil²⁴. Pavel Šámal je však opačného názoru a říká, že ke zúžení fakticky nedošlo, „protože vzniká škoda musela být před uvedenou novelizací a taktéž po ní musí být i podle stávajícího pojetí v příčinné souvislosti s trestným činem a kryta zaviněním pachatele“.²⁵ Jako nejpersvědčivější se jeví závěr, že pojem poškozeného se tímto pouze zpřesnil.²⁶

Poškozeným může být fyzická osoba i existující právnická osoba, taktéž i stát, který se v oblasti soukromého práva považuje za právnickou osobu (srov. § 21 OZ).²⁷ Poškozený je samostatnou stranou a subjektem trestního řízení a v souvislosti s tímto disponuje celou řadou procesních práv (§ 12 odst. 6 TŘ). Subjektem adhezního řízení je však jen poškozený, který ve smyslu § 43 odst. 3 TŘ je „oprávněn navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu, nemajetkovou újmu, jež byla poškozenému trestným činem způsobena, nebo vydat bezdůvodné obohacení, které obžalovaný na jeho úkor trestným činem získal“. V trestním řízení neztrácí poškozený toto postavení tím, že mu byla již škoda plně nahrazena. Pojem poškozeného je tedy širší než pojem subjektu adhezního řízení,

²⁴ JELÍNEK, Jiří. Poškozený po novele trestního řádu 2001. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 11-12. s. 62-63.

²⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1-156. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 518.

²⁶ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. 225 s.

²⁷ ŠÁMAL, Pavel, GRÍVNA, T., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Oběti trestných činů. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 283.

neboť zahrnuje i poškozeného, který nemá oprávnění uplatnit návrh na náhradu škody v trestním řízení.²⁸

Oběť trestného činu vymezenou zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů (dále jen zákon o obětech) je nutno odlišovat od pojmu poškozeného se kterým pracuje trestní řád. Výše uvedený zákon v § 2 odst. 2 oběť charakterizuje jako „*fyzickou osobu, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil*“. Zde lze spatřovat první odlišnost od pojmu poškozeného podle § 43 TŘ, když obětí může být na rozdíl od poškozeného výlučně fyzická osoba. Důvodem zúžení pouze na fyzické osoby je skutečnost, že právnické osoby nemohou subjektivně pociťovat újmu jako osoby fyzické.²⁹ Další rozdílností je, že poškozeným je podle trestního řádu i právní nástupce, ale oběť nemůže svá práva převést právním jednáním na jinou osobu.³⁰

Zákon o obětech v § 2 odst. 3 pamatuje i na tzv. sekundární neboli nepřímé oběti trestných činů. Pokud byla trestným činem způsobena smrt oběti, považuje se za oběť také příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu. Je-li takovýchto osob více, za oběť se považuje každá z nich. Výše uvedené osoby se považují za nepřímé oběti pouze v případě, že utrpěli v důsledku smrti oběti újmu.³¹ V tomto ohledu je pojem poškozeného užší, protože obětí mohou být i někteří pozůstalí po primární oběti.

Další skupinou obětí dle zákona o obětech jsou zvláště zranitelné oběti, těmi podle § 2 odst. 4 jsou dítě, hendikepovaná osoba (fyzicky, mentálně, psychicky či osoba se smyslovým poškozením), oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 TZ), oběť trestného činu znásilnění (§ 185 TZ), trestného činu týrání svěřené osoby (§ 198 TZ), trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TZ) nebo trestného činu teroristického útoku (§ 311 TZ), oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestného činu, který zahrnoval nátlak, násilí či pohrůžku násilím, trestného činu spáchaného pro příslušnost

²⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 6. 2001, sp. zn. I. ÚS 570/99 (č. 22/2001 Sb.).

²⁹ JELÍNEK, Jiří, GRÍVNA, Tomáš a kol. *Poškozený o oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. 25 s.

³⁰ GRÍVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 12 s.

³¹ GRÍVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 27 s.

k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo obětí trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny, pokud je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy.³²

Jednou ze základních zásad zákona o obětech je tzv. presumpce statusu oběti uvedená v § 3 odst. 1, ve smyslu této zásady se za oběť „považuje každá osoba, která se cítí být obětí spáchaného trestného činu, nevyjde-li najevo opak nebo nejde-li zcela zjevně o zneužití postavení oběti. Na postavení oběti nemá vliv, pokud nebyl pachatel zjištěn nebo odsouzen“.

Podle § 2 odst. 1 zákona o obětech se za trestný čin považuje i čin jinak trestný. Čin jinak trestný zahrnuje jednání, které jinak vykazuje znaky trestného činu, ale trestným činem není např. z důvodu nedostatku přičetnosti či věku jednatelky osoby. Důvodem této právní úpravy je skutečnost, že oběti je v tomto případě působena zásadně stejná újma, jako kdyby jednatelka osoba byla trestně odpovědná.³³ Jako problém se jeví skutečnost, že trestní zákoník užívá pojmu činu jinak trestného v souvislosti s určitými okolnostmi vylučujícími protiprávnost a podle nauky je tento pojem širší (např. se zde řadí všechna jednání za okolností vylučujících protiprávnost).³⁴ Za oběť však nelze považovat útočníka, kterému byla způsobena škoda na zdraví v důsledku jednání obránce v rámci nutné obrany, nebo osobu, které byla jednáním v krajní nouzi způsobena újma na zdraví, ačkoli, nebylo-li by jednání v krajní nouzi, důsledky by pro zasaženou osobu byly horší.³⁵ V těchto případech je nutné „výkladem omezit význam pojmu čin jinak trestný, jak jej užívá § 2 odst. 1 zákona o obětech, zásadou zákazu zneužití postavení oběti (§ 3 odst. 1 zákona o obětech) a obecnou právní zásadou, podle které nikdo nemůže mít prospěch z vlastního protiprávního jednání, resp. ze své vlastní nepoctivosti“.³⁶

1.4 Procesní zastoupení poškozeného v trestním řízení

Dle stávající právní úpravy může být poškozený v trestním řízení zastoupen zákonným zástupcem, opatrovníkem nebo zmocněncem. V souvislosti s přijetím zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník došlo v trestním řádu pro tuto oblast k určité terminologické úpravě. Dle

³² druhotná újma je podle § 2 odst. 5 zákona o obětech újma, která nebyla oběti způsobena trestným činem, ale vznikla v důsledku přístupu Policie České republiky, orgánů činných v trestním řízení a dalších orgánů veřejné moci, poskytovatelů zdravotních služeb, subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, znaleců, tlumočnicků, obhájců a sdělovacích prostředků k ní.

³³ JELÍNEK, Jiří, PELC, Vladimír. Zákon o obětech trestných činů - jeho nedostatky a možnosti řešení. *Bulletin advokacie*, 2015, č. 11. s. 19.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Tamtéž.

důvodové zprávy k zákonu č. 55/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a další související³⁷ byla tato úprava nezbytná, když občanský zákoník začal užívat pojmu „omezení svéprávnosti“, namísto původního „zbavení způsobilosti k právním úkonům“ a „omezení způsobilosti k právním úkonům“. Dalším důvodem, dle důvodové zprávy, bylo sjednocení užívání pojmů „zákonný zástupce“ a „opatrovník“. Občanský zákoník podřazuje pojem „zákonný zástupce“ pro osoby, jež nejsou plně svéprávné (tj. děti), v případě opatrovníka jde o osobu, která je ustavena osobám omezeným ve svéprávnosti (např. duševně choré osoby).³⁸ Trestní řád tak provedenou novelou sjednotil ustavení týkající se opatrovníka poškozeného, obviněného a zúčastněné osoby. Poslední úprava se týká poškozeného, který je právnickou osobou. Takovéto osobě může být pro účely trestního řízení ustanoven opatrovník k hájení jejich zájmů v řízení, je-li dáno nebezpečí z prodlení a právnická osoba sama nedisponuje osobou způsobilou činit úkony v řízení (např. právnická osoba nemá statutární orgán, který by za ni jednal).³⁹

Poškozený je zastoupen zákonným zástupcem v případě, že není plně svéprávný. Plně svéprávným se člověk stává zletilostí, přičemž zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku věku (§ 30 odst. 1 OZ). Před nabytím zletilosti se plně svéprávnosti nabývá přiznáním svéprávnosti, nebo uzavřením manželství (§ 30 odst. 2 OZ). Občanský zákoník v § 31 stanoví vyvratitelnou právní domněnku, kdy se má za to, že každý nezletilý, který nenabyl plně svéprávnosti, je způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku. Přičemž platí, že svéprávnosti se nabývá postupně.

Zákonnými zástupci nezletilého jsou zejm. jeho rodiče (§ 892 OZ), pakliže nebyli zbaveni rodičovské odpovědnosti (§ 865 odst. 1 OZ). Zákonným zástupcem dítěte může být i jeho osvojitel (§ 832 OZ), ale i poručník, v případě, že jsou naplněny předpoklady § 878 odst. 2 OZ. Pokud jeden z rodičů spáchal trestný čin ke škodě vlastního dítěte, nelze aby práva poškozeného vykonával druhý z rodičů s ohledem na možný střet zájmů mezi rodiči a dítětem, dítěti je v takovém případě ustanoven opatrovník (§ 892 odst. 3 OZ)⁴⁰.

³⁷ Dostupné na < <https://www.beck-online.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=oz5f6mrqge3v6njvl5shu&rowIndex=0>>.

³⁸ Tamtéž

³⁹ Tamtéž

⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel, GRÍVNA, T., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Oběti trestných činů*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 300 s.

Práva osoby omezené ve svéprávnosti vykonává opatrovník (§ 45 odst. 1 věta první TŘ). V rozhodnutí o omezení svéprávnosti jmenuje soud člověku opatrovníka (§ 62 OZ). Rozhoduje-li soud o omezení svéprávnosti člověka, může osoba jím povolána za opatrovníka navrhnout, aby byla opatrovníkem jmenována. Je-li tato osoba způsobilá k opatrovnicktví, soud ji s jejím souhlasem opatrovníkem jmenuje (§ 61 OZ). Nezbytnost souhlasu je zřejmá i z § 45 odst. 2 TŘ věta druhá, jestliže má být opatrovníkem ustanovena jiná osoba než advokát. Opatrovníka podle § 45 odst. 2 ustanovuje předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce. Ustanovit opatrovníka neprodleně je dle § 45 odst. 1 TŘ nezbytné v případě, že je nebezpečí z prodlení a zákonný zástupce nebo opatrovník nemůže vykonávat práva uvedená ve větě první § 45 odst. 1 TŘ nebo nebyl-li opatrovník ustanoven, ačkoli jsou dány důvody pro jeho ustanovení. Jde o případy, kdy zákonný zástupce nebo opatrovník nemůže z různých důvodů vykonávat svá oprávnění a hrozí nebezpečí z prodlení (jde například o situace, kdy se do kolize dostanou zájmy zákonného zástupce/opatrovníka a poškozeného, nebo může jít o kolizi mezi zájmy rodiče, poškozeného a zájmy dalších sourozenců).⁴¹

Trestní řád poškozenému umožňuje zastoupení zmocněncem, kterým může být fyzická i právnická osoba (§ 50 odst. 1 TŘ), institut společného zmocněnce je upraven v § 44 odst. 2 TŘ. Do tohoto práva poškozeného na zastoupení nelze zasahovat (např. činit toto právo závislé na tom, zda účast zmocněnce byla potřebná či nikoli – to ovšem neplatí při rozhodování o zmocněnci nemajetného poškozeného podle § 251a).⁴² Zmocněnec poškozeného může být i jeho důvěrníkem podle zákona o obětech trestných činů.⁴³ Ten, kdo je k hlavnímu líčení předvolán jako svědek, znalec nebo tlumočník nemůže být v řízení před soudem zmocněncem, pokud takto osoba vystupuje v přípravném řízení, nebrání jí to být zmocněncem v hlavním líčení nebo ve veřejném zasedání.⁴⁴ Zmocněnec poškozeného musí disponovat zástupčím oprávněním, oprávnění, resp. jeho rozsah se zpravidla dokládá plnou mocí (srov. § 441 an. občanského zákoníku). Nezbytnou podmínkou, kterou trestní řád klade na osobu zmocněnce, jenž je fyzickou osobou, je jeho plná svéprávnost (§ 50 odst. 2 TŘ).

Práva, kterými zmocněnec disponuje jsou vymezena v § 51 trestního řádu. Jde zejm. o oprávnění činit za poškozeného návrhy, podávat žádosti a opravné prostředky (§ 51 odst. 1

⁴¹ ŠÁMAL, Pavel, GRÍVNA, T., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Oběti trestných činů*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 302 s.

⁴² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1-156*. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 580 s.

⁴³ § 21 odst. 2 zákona č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů.

⁴⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1-156*. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 580 s.

TŘ). Zmocněnec má také možnost účastnit se úkonů, kterých je oprávněn účastnit se poškozený. Již od okamžiku zahájení trestního stíhání je zmocněnec oprávněn být přítomen při těch vyšetřovacích úkonech, kterými se mají objasnit skutečnosti důležité pro uplatnění práv osob, které zastupuje a jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem (např. vyšetřovací pokus). Zmocněnec může obviněnému i jiným vyslýchaným osobám klást otázky. (§ 51 odst. 2 TŘ).

Veškeré písemnosti určené poškozenému se doručují pouze jeho zmocněnci, s výjimkou případů, kdy se poškozenému zasílá výzva, aby osobně něco vykonal (§ 45a TŘ).

Osvědčí-li poškozený, jemuž byla způsobena úmyslným trestným činem těžká újma na zdraví nebo který je pozůstalým po oběti, které byla trestným činem způsobena smrt, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady vzniklém přibráním zmocněnce, rozhodne na jeho návrh předseda senátu soudu, který koná řízení v prvním stupni a v přípravném řízení soudce, že má nárok na bezplatnou pomoc či na pomoc za sníženou odměnu (§ 51a odst. 1 TŘ). Stejně rozhodne i v případě poškozeného, který uplatnil v souladu se zákonem nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, není-li vzhledem k povaze uplatňované náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo její výši nebo vzhledem k povaze a rozsahu bezdůvodného obohacení zastoupení zmocněncem zjevně nadbytečné.

Skutečnosti uvedené výše nemusí dle § 51a odst. 2 osvědčovat poškozený mladší než 18 let a zvláště zranitelná oběť podle zákona o obětech trestných činů (nejde-li o trestný čin zanedbání povinné výživy).

2 Majetková škoda, nemajetková újma, bezdůvodné obohacení, ublížení na zdraví

Trestní řád v § 43 odst. 1 rozlišuje mezi ublížením na zdraví, majetkovou škodou, nemajetkovou újmu a bezdůvodným obohacením, a to od novelizace trestního řádu, která byla provedena zákonem č. 181/2011 Sb. Před provedenou novelizací trestní řád umožňoval, aby bylo v rámci adhezního řízení rozhodnuto jen o náhradě majetkové škody vyjádřitelné v penězích. Podle důvodové zprávy⁴⁵ je cílem novely umožnit poškozenému, aby o jeho nároku na náhradu nemajetkové újmy či o nároku na vydání bezdůvodného obohacení bylo rozhodnuto již v rámci trestního řízení, neboť tato možnost pro poškozeného představuje pozitivní efekt a ve vztahu k pachateli jde o efekt výchovný.

2.1 Majetková škoda

Základním východiskem pro vymezení majetkové škody v souvislosti s trestním právem hmotným je zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, neboť trestní právo pojem škody vlastním způsobem nevymezuje. Občanský zákoník ve svém § 2894 odst. 1 stanoví: „povinnost nahradit jinému újmu zahrnuje vždy povinnost k náhradě újmy na jmění (škody)“.

Škodou se ve smyslu občanského zákoníku rozumí újma na jmění (jmění je podle § 495 OZ souhrn majetku osoby a jejích dluhů). Trestní řád terminologicky neodpovídá úpravě obsažené v občanském zákoníku a nadále užívá pojmu majetková škoda namísto újmy, která dle občanského zákoníku zahrnuje jak újmu na jmění, tak i újmu nemajetkovou (srov. § 2894 odst. 1,2 OZ). Pro sjednocení terminologie s občanským zákoníkem by stačilo vypuštění přívlastku „majetková“, právě z toho důvodu, že škoda má v občanském zákoníku jediný terminologický význam (tj. újma na jmění/majetková újma).

Šámal⁴⁶ vymezuje majetkovou škodu jako skutečně vzniklou škodu, kterou lze vyjádřit v penězích a respektuje princip plné náhrady, kdy se poškozenému hradí jak skutečná škoda, tak i ušlý zisk. Ve svém vymezení Šámal opomíjí občanský zákoník, který pod škodu/újmu na jmění zahrnuje i zvýšení pasiv (srov. § 2952 OZ).

⁴⁵ Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgeyv6mjygfpiw6q&rowIndex=0>>

⁴⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1-156. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 511 s.

Již z výše uvedeného je zřejmé, že civilní právo a trestní právo pracují s pojmem škoda odlišně a tuto odlišnost je třeba v praxi respektovat. Civilní právo zakotvuje pojem škody a její výše za účelem náhrady škody tomu, komu byla způsobena, tedy poškozenému. Účelem pojetí škody v civilním právu je dosažení spravedlivého uspořádání majetku poškozeného, resp. dosažení takové hodnoty majetku poškozeného, kterou by byl býval měl, nedošlo – li by ke škodné události.⁴⁷ Trestní právo hmotné zásadně zakotvuje škodu a její výši pro účely posouzení povahy a závažnosti trestného činu nebo za účelem zhodnocení míry škodlivosti protiprávního jednání.⁴⁸

Trestní řád, jak je zřejmé z ustanovení § 43 odst. 3 TŘ, nepřipouští náhradu majetkové škody formou naturální restituce (srov. § 2951 odst. 1 občanského zákoníku), ale pouze v penězích. Proto pro výši uplatněné náhrady škody bude rozhodné její vyčíslení poškozeným zejména na základě odborného vyjádření nebo znaleckého posudku, v jednodušších věcech mohou postačit např. i nákupní doklady o pořízení odcizených věcí.⁴⁹

2.2 Nemajetková újma

Občanskoprávní ani trestněprávní předpisy neobsahují legální vymezení nemajetkové újmy. Komentářová literatura k občanskému zákoníku označuje nemajetkovou újmu jako újmu, která nesměruje ke snížení majetku, jež je penězi ocenitelný.⁵⁰ Přesněji řečeno se za nemajetkovou újmu považuje taková újma, která nespočívá v újmě na jmění.⁵¹ Typickým případem nemajetkové újmy je zásah do osobnostních práv, ale okruh nemajetkových újem je obsáhlejší. Za nemajetkovou újmu považujeme též např. nepohodlí, které je způsobeno znemožněním užívání věci (tzv. ztráta výhod užívání, nemožnost zotavit se na dovolené (§ 2543 občanského zákoníku)).⁵²

⁴⁷ PÚRY, František, RICHTER, Martin. Trestněprávní pojetí škody na veřejném majetku při jeho správě. *Bulletin advokacie*, 2019, č. 10, s. 17–24.

⁴⁸ PÚRY, František, RICHTER, Martin. Trestněprávní pojetí škody na veřejném majetku při jeho správě. *Bulletin advokacie*, 2019, č. 10, s. 17–24.

⁴⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1-156*. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 511 s.

⁵⁰ MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX*. Praha: Leges, 2018, 24 s.

⁵¹ Tamtéž, 43 s.

⁵² Tamtéž.

Nemajetkovou újmu můžeme také nazvat újmu imateriální, morální, která se projevuje v těžko vymežitelné sféře vnímání obtíží, nepohodlí, stresu, obav a jiných nežádoucích účinků spojených se zásahem do základních lidských hodnot.⁵³

Šámal v komentáři⁵⁴ charakterizuje nemajetkovou újmu jako příkoří, které se promítá jinde (např. v osobní sféře), než na majetku a připouští i nepřímé majetkové důsledky takové újmy. Stejně tak uvádí, že okruh nemajetkových újem je širší, a to podle druhu zasažených práv, může jít o nemajetkovou újmu všeobecně osobnostní, spotřebitelskou, soutěžní, uměleckou nebo vědeckou atd., přičemž nevylučuje jejich souběh.⁵⁵

2.3 Bezdůvodné obohacení

Úprava bezdůvodného obohacení je v obsažena v § 2991–3005 OZ. Stranami bezdůvodného obohacení jsou, osoba, na jejíž úkor bylo obohacení získáno – ochuzený a osoba, která na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohacení získala – obohacený. Obecná skutková podstata bezdůvodného obohacení je upravena v § 2991 odst. 1 OZ: „*kdo se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatí, musí ochuzenému vydat, oč se obohatil*“. Výše uvedená generální klauzule je přímo aplikovatelnou právní normou.⁵⁶ Občanský zákoník demonstrativním výčtem zakotvuje i zvláštní skutkové podstaty bezdůvodného obohacení, a to v § 2991 odst. 2. Podle tohoto ustanovení se bezdůvodně obohatí zvláště ten, „*kdo získá majetkový prospěch plněním bez právního důvodu*“, „*plněním z právního důvodu, který odpadl*“, „*protiprávním užitím cizí hodnoty*“, „*nebo tím, že za něho bylo plněno, co měl po právu plnit sám*“.

Institut bezdůvodného obohacení je komplikovaný, a ne každé obohacení vyvolá negativní reakci právního řádu. Skutečnost, že někdo nabude obohacení od jiného např. na základě výhodné koupě nebo namísto jiného, např. odměna za vítězství ve hře, ve které vítěz porazil ostatní soupeře sama o sobě nezakládá možnost dovolávat se práv z bezdůvodného obohacení.⁵⁷ Soukromé právo nahlíží na obohacení jako problematické až tehdy, kdy je někdo obohacen na úkor jiného, tedy nabude majetkovou hodnotu, kterou by měl podle hodnocení

⁵³ VOJTEK, Petr, PŮRY, František. Aktuální otázky náhrady nemajetkové újmy. *Soudní rozhledy*, 2017, roč. 23, č. 11–12, s. 346.

⁵⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1-156*. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 512 s.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894 - § 3081. Praha: Leges, 2018, 1267 s.

⁵⁷ Tamtéž. 1238 s.

právního řádu nabyt někdo jiný. Zákon stanoví povinnost takové obohacení vydat, pakliže jej obohacený nabyt bez spravedlivého důvodu.⁵⁸ Ten, komu protistrana plnila, kdo užil cizí hodnotu, nebo komu byla zhodnocena věc, ten si může obohacení ponechat, má-li proto spravedlivý důvod, zejména důvod právní.⁵⁹ Nezbytným předpokladem bezdůvodného obohacení tedy je, že k bezdůvodnému obohacení jednoho subjektu – pachatele došlo na úkor subjektu druhého – poškozeného.⁶⁰ Institut bezdůvodného obohacení je třeba v trestním právu odlišovat od škody, kdy hlavním rozdílem je skutečnost, že škoda vzniká poškozenému, přičemž bezdůvodné obohacení získává pachatel na úkor poškozeného.⁶¹

Občanský zákoník přinesl významnou změnu co do subsidiarity bezdůvodného obohacení ve vztahu k náhradě škody, kdy nárok na náhradu škody a nárok na vydání bezdůvodného obohacení mohou existovat vedle sebe, přičemž jsou na sobě nezávislé (jde o tzv. konkurenci nároků).⁶²

V trestním řízení může nárok na vydání bezdůvodného obohacení uplatňovat ten, na jehož úkor pachatel trestným činem obohacení získal. Judikatura trestních soudů vztahující se k uplatnění nároku na vydání bezdůvodného obohacení ze strany poškozeného není nikterak bohatá a nejčastěji je spojena s trestným činem podvodu.

2.4 Ublížení na zdraví

Trestní zákoník v ustanovení § 122 vymezuje ublížení na zdraví jako stav „záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařské ošetření“. Naplnění těchto tří kritérií je nutno posuzovat ve vzájemné souvislosti a nelze je od sebe oddělovat. Nutno dodat, že ublížení na zdraví může spočívat nejen v zásahu do tělesné integrity člověka, ale i do integrity psychické.⁶³

Ublížení na zdraví je právním pojmem a v každém případě musí být individuálně zhodnoceny jeho jednotlivé okolnosti. Pro posouzení, zda došlo k ublížení na zdraví či nikoliv mají význam zejména skutečnosti, jako je porucha zdraví, jakým způsobem k ní došlo, jak se

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1-156*. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 513 s.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Tamtéž. 1247 s.

⁶³ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, 1705 s.

projevuje, jestli a do jaké míry porucha zdraví narušila obvyklý způsob života postiženého a na jak dlouhou dobu, zda vyžaduje lékařské ošetření a jakého charakteru.⁶⁴ Minimální dobu trvání poruchy zdraví, aby ji bylo možno považovat za ublížení na zdraví nelze stanovit. Soudní praxe však vychází z minimální délky sedmi dnů, po které trvá znesnadnění obvyklého způsobu života.⁶⁵

V souvislosti s ublížením na zdraví může poškozený v adhezním řízení uplatňovat nárok na náhradu nemajetkové újmy „*vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy; vznikla-li poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného, nahradí mu škůdce i ztížení společenského uplatnění. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti*“.⁶⁶ Občanský zákoník tak v § 2958 konkretizuje nemajetkovou újmu v případě ublížení na zdraví co do bolesti a ztížení společenského uplatnění a hovoří o „*dalších nemajetkových újmách*“, čímž rozšiřuje okruh možných nároků poškozeného. Zákonodárce již neuvádí, co vše lze zahrnout pod tzv. další nemajetkové újmy. Dle Bezoušky další nemajetkové újmy mohou mít podobu psychické bolesti nebo jiných duševních útrap.⁶⁷ MUDr. Mgr. Daniel Mališ, LL.M. pod další nemajetkové újmy zahrnuje⁶⁸:

1. dočasné následky (objektivní kategorie), které dělí do tří typů: ušlé prožívání běžného života, ušlé prožívání nevšedních dnů, prožívání nepříjemných či obtížných situací
2. duševní strádání/negativní emoční stavy (subjektivní kategorie), které rozděluje do dvou typů: negativní emoční stavy spojené s vnímáním ublížení na zdraví jako takového a negativní emoční stavy spojené s vnímáním dočasných následků.

Dle názoru autorky nelze pod další nemajetkové újmy zahrnout pouze psychické bolesti nebo jiné duševní útrapy, už jen z toho důvodu, že o duševních útrapách zákon hovoří jako o samostatné kategorii nemajetkové újmy, která má být odčiněna v souvislosti se zásahem do přirozených práv člověka (srov. § 2956, § 2959 občanského zákoníku). Kategorie dalších nemajetkových újem musí být už z podstaty mnohem obsáhlejší a je zejména na soudní praxi, aby nastavila kritéria pro její vymezení a odškodňování.

⁶⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 1315 s.

⁶⁵ Tamtéž. 1316 s.

⁶⁶ § 2958 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁶⁷ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, 1708 s.

⁶⁸ MALIŠ, Daniel. Co patří do tzv. dalších nemajetkových újem při ublížení na zdraví? *Bulletin advokacie*, 2019, č. 3, s. 19-23.

V souvislosti s ublížením na zdraví může poškozený požadovat i další nároky, konkrétně jde o: nárok na náhradu nákladů spojených s péčí o zdraví (§ 2960 občanského zákoníku), nárok na náhradu za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti (§ 2962 občanského zákoníku), nárok na náhradu za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti (§ 2963 občanského zákoníku) a nárok na náhradu za ztrátu důchodu (§ 2964 občanského zákoníku).

3 Náhrada majetkové škody, nemajetkové újmy

Obecný princip platný pro oblast náhrady škody zní „*utrpi-li někdo škodu, pak ji má zásadně nést sám*“.⁶⁹ Slovo zásadně však implikuje, že budou existovat výjimky, kdy právní řád umožní, aby škodu vzniklou poškozenému nahradil někdo jiný. Důvody přenesení škody na jiného mohou být dva. Za prvé jde o případ, kdy škodu protiprávně a zaviněně způsobil jiný subjekt než ten, v jehož majetku škoda nastala, zde jde o odpovědnost založenou na tzv. subjektivním principu.⁷⁰ Druhým důvodem je skutečnost, že škoda vznikla sice v důsledku dovoleného, avšak nebezpečného jednání jiného, zde jde o tzv. o odpovědnost za ohrožení.⁷¹

Nemajetkovou újmu je škůdce povinen odčinit bylo-li tak výslovně ujednáno nebo stanoví-li tak zákon (srov. § 2894 odst. 2 OZ). Slovy zákona se nemajetková újma hradí poskytnutím zadostiučinění, které má být přiměřené (§ 2894 odst. 2 OZ, § 2951 odst. 2 OZ).

Předpokladem pro uplatnění nároku na vydání bezdůvodného obohacení je obohacení se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu. Spravedlivý důvod zde nezužuje dříve užívaný výraz právní důvod, a proto nemůže nastat situace, kdy je tu bezvadný právní důvod, a přesto vznikne nárok z bezdůvodného obohacení, jen proto, že právní důvod nebyl shledán dostatečně spravedlivým.⁷² Dalšími předpoklady jsou ochuzení a nexus mezi nimi.⁷³

3.1 Náhrada majetkové škody a nemajetkové újmy podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Výchozím hmotněprávním předpisem pro trestní soudy v oblasti náhrady újmy (majetkové škody, nemajetkové újmy) je občanský zákoník. Konkrétně část čtvrtá tohoto právního předpisu, která nese název Relativní majetková práva, hlava třetí: Závazky z deliktů. Pro tuto kapitulu bude významný zejména oddíl 3: Způsob a rozsah náhrady, pododdíl 1: Obecná ustanovení, pododdíl 2: Náhrada při újmě na přirozených právech člověka.

⁶⁹ MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894 - § 3081. Praha: Leges, 2018, 6 s.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, 1859 s.

⁷³ Tamtéž. 1866 s.

3.1.1 Náhrada majetkové škody podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Občanský zákoník zakotvuje jako základní pravidlo pro náhradu majetkové újmy/škody uvedení v předešlý stav (naturální restituci). Zároveň občanský zákoník stanoví i limity pro naturální restituci. Není-li naturální restituce dobře možná, anebo žádá-li to poškozený, nahradí škůdce škodu v penězích (jde o tzv. relutární náhradu).⁷⁴ Důvodem, proč je naturální restituce preferována je fakt, že naturální restituce lépe odpovídá kompenzační funkci náhrady škody a samotnému zájmu poškozeného na nedotknutelnosti jeho statku.⁷⁵ Vyloučena není ani kombinace obou způsobů náhrady škody, kdy část škody lze nahradit uvedením v předešlý stav (např. oprava věci) a část prostřednictvím peněžní náhrady (např. půjčovní náhradní věci).⁷⁶

O naturální restituci jde vždy, když škůdce nehradí škodu penězi (v opačném případě se toto pravidlo nemusí vždy uplatnit, např. jsou-li poškozenému odcizeny peníze, pak je naturální restitucí poskytnutí peněz).⁷⁷ Naturální restituce musí být slovy zákona „dobře možná“, pro posouzení lze použít kritéria, která jsou aplikována pro nemožnost plnění (ať už počáteční nebo následnou).⁷⁸ Pouhá skutečnost, že by naturální restituce přinesla škůdci zvýšené náklady, větší námahu apod. neindikuje, že uvedení v předešlý stav není dobře možné.⁷⁹ K tomu, zda je naturální restituce objektivně možná by měl soud přihlížet ex offio, neboť škůdce nemůže být soudem zavázán k plnění, které by bylo absolutně nemožné.⁸⁰

Pokud jde o otázku rozsahu náhrady, hradí se skutečná škoda, a to, co poškozenému ušlo – ušlý zisk (§ 2952 OZ). Cena zvláštní oblíby má být nahrazena v případě, že škůdce věc poškodí ze svévole nebo škodolibosti (§ 2969 odst. 2 OZ). Skutečnou škodou je újma spočívající ve zmenšení aktiv poškozeného, která se obvykle projevuje zmařením podstaty věci, její ztrátou, odcizením nebo poškozením.⁸¹ Součástí skutečné škody jsou i skutečně vynaložené

⁷⁴ § 2951 odst. 1 občanského zákoníku

⁷⁵ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014, 1680 s.

⁷⁶ VÍTOVÁ, B., DOHNAL, J., KOTULA, J. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku. Komentář k § 2894 až § 2971.* Olomouc: ANAG, 2015, 191 s.

⁷⁷ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014, 1680 s.

⁷⁸ Tamtéž, 1682 s.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014, 1689 s.

vedlejší náklady, které poškozený smysluplně a účelně vydá.⁸² Hledisko smysluplnosti a účelovosti vynaložených nákladů bude nutné posoudit v každém případě zvlášť.

V trestním řízení může soud uložit obžalovanému povinnost nahradit škodu pouze v penězích (§ 43 odst. 3 TR), naturální restituce není přípustná, a to ani na návrh poškozeného. Otázkou zůstává, proč trestní řád nereflektuje úpravu obsaženou v občanském zákoníku a naturální restituci nezakotvuje, když škoda se v trestním právu chápe obdobně jako v právu občanském, protože trestní zákon ani trestní řád specifickým způsobem nevymezují pojem škoda pro účely trestní odpovědnosti a trestního stíhání.⁸³ Domnívám se, že zákonodárce by měl umožnit poškozenému zvolit si, zda bude požadovat náhradu škody uvedením v předešlý stav či zda zvolí peněžní náhradu, neboť naturální restituce představuje způsob náhrady škody, na kterém se nepodílí poškozený. Tedy poškozený tak vedle účasti na trestním řízení není zatěžován dokládáním výše reálné náhrady (např. byla-li škoda způsobena zničením zastupitelné věci, která byla nová, nemusel by poškozený dokládat účtenkou její cenu a mohl by požadovat věc stejného druhu a kvality v rámci naturální restituce). Pro trestní řízení je typické, že se výše škody zjišťuje prostřednictvím znaleckých posudků, i zde by naturální restituce představovala snadnější způsob uspokojení nároku poškozeného, samozřejmě za předpokladu, že by byla objektivně možná, což by již bylo na posouzení ze strany soudu.

V rámci adhezního řízení může poškozený požadovat i úroky z prodlení. Pokud jde o čas plnění, je nezbytné vycházet z úpravy obsažené v občanském zákoníku (§ 1958 a násl.). V trestním řízení bude aplikovatelný zejména § 1958 odst. 2 OZ: „*neujednají-li strany, kdy má dlužník splnit dluh, může věřitel požadovat plnění ihned a dlužník je poté povinen splnit bez zbytečného odkladu*“. Dlužník má tedy povinnost plnit dluh na vyzvání věřitele. Rozhodným okamžikem pro počátek prodlení v trestním řízení bude nejčastěji okamžik, kdy se obviněný seznámí s návrhem poškozeného podle § 43 odst. 3 TR obsaženým ve spise.⁸⁴ Samozřejmě jsou i případy, kdy se obviněný s nárokem poškozeného seznámí v jiný okamžik. Rozhodné však je, kdy se projev vůle poškozeného dostal do dispoziční sféry obviněného, tím je třeba rozumět konkrétní a objektivní možnost obviněného seznámit se s obsahem jemu adresovaného požadavku poškozeného.⁸⁵

⁸² HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, 1689 s.

⁸³ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. října 2009, sp. zn. 5 Tdo 923/2009 (č. 5–6/2010 Sb.).

⁸⁴ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. února 2021, sp. zn. 7 Tdo 1373/2020.

⁸⁵ Tamtéž.

3.1.2 Náhrada nemajetkové újmy podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Důvodová zpráva k občanskému zákoníku stanoví: „*osnova sice vychází nadále z koncepce, že se zásadně hradí majetková újma (škoda), zatímco nemajetková újma jen v případech zvlášť dále stanovených, ale případy, kdy poškozenému vznikne právo na náhradu - resp. odčinění – nemajetkové újmy, jsou pojaty dosti široce. Obecné předpoklady vzniku povinnosti hradit škodu však mají platit i pro vznik povinnosti odčinit nemajetkovou újmu*“.⁸⁶

Toto pravidlo je zřejmé přímo z ustanovení § 2894 odst. 1 OZ.⁸⁷ Ve vztahu k povinnosti odčinit jinému nemajetkovou újmu občanský zákoník v § 2894 odst. 2 věta první doplňuje: „*nebyla-li povinnost odčinit jinému nemajetkovou újmu výslovně ujednána, postihuje škůdce, jen stanoví-li to zvlášť zákon*“. Poškozený tedy nemá právo na náhradu každé nemajetkové újmy, kterou subjektivně pocítí. Existence tohoto zákonného omezení je na místě, v opačném případě by možnost žádat náhradu nemajetkové újmy byla v podstatě neomezená a soudní systém by byl zahlcen složitým posuzováním zásahů do osobnostních sfér jednotlivců. I proto zákonodárce přistoupil (jak plyne z výše uvedeného výňatku důvodové zprávy) k poměrně širokému výčtu případů náhrady nemajetkové újmy. Povinnost k náhradě nemajetkové újmy podle občanského zákoníku vzniká v případě:⁸⁸

1. protiprávního zásahu do přirozených práv člověka (§ 2956)
2. poškození věci ze svévole nebo škodolibosti (§ 2969 odst. 2)
3. osob, které újmu důvodně pocítují jako osobní neštěstí (§ 2971)
4. zájezdu (újma za narušení dovolené, § 2543)
5. porušení základních členských práv člena spolku závažným způsobem (§ 261)

Podle § 2894 odst. 2 věta druhá OZ se „*povinnost nahradit nemajetkovou újmu poskytnutím zadostiučinění posoudí obdobně podle ustanovení o povinnosti nahradit škodu*“. Pro vznik povinnosti k náhradě nemajetkové újmy musí být splněny stejné předpoklady, jaké platí pro vznik povinnosti k náhradě škody. V konkrétním případě se vždy musí zohlednit předpoklady obsažené v § 2909 an. OZ (zejm. § 2910 věta první a věta druhá OZ, § 2913 OZ).

⁸⁶ Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgezff6obzl5shultdmeza&groupIndex=1&rowIndex=0>>

⁸⁷ § 2894 odst. 1, zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník: „*povinnost nahradit jinému újmu, zahrnuje vždy povinnost k náhradě újmy na jmění (škody)*“

⁸⁸ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část* (§ 2055–3014). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, 1498 s.

Nemajetková újma má být odčiněna přiměřeným zadostiučiněním, zadostiučinění má být poskytnuto v penězích, nezajistí-li jeho jiný způsob skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy (§ 2951 odst. 2 OZ). V případě újmy na přirozených právech člověka se navíc aplikuje § 2957 věta první OZ „*způsob a výše přiměřeného zadostiučinění musí být určeny tak, aby byly odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele hodné*“ (citované ustanovení zde demonstrativním výčtem řadí např.: úmyslné způsobení újmy s použitím lsti, pohrůžky, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci ...).

Protože nemajetková újma není ze své podstaty přesně vyčíslitelná v penězích, nemůže být ani zadostiučinění prostředkem, jak poškozenému poskytnout úplnou kompenzaci. Zadostiučinění může pouze zmírnit nepříznivé stavy, které vznikly v důsledku zásahu do osobnostní sféry poškozeného.⁸⁹ Poškozený má být přesvědčen, že je jeho újma uznána, že se škůdce kaje (morální satisfakce) a v případě poskytnutí peněžité náhrady, má tato sloužit ke zmírnění pocitu křivdy, kterou utrpěl (peněžní satisfakce).⁹⁰ Morální satisfakce, může mít např. podobu omluvy, odvolání difamujícího výroku či uveřejnění soudního výroku v tisku. Morální satisfakce, resp. „jiný způsob“ odčinění nemajetkové újmy, který je občanským zákoníkem preferován⁹¹, však není v trestním řízení, s ohledem na již zmíněné znění § 43 odst. 3 TŘ, přípustěn. To je omezující a v neprospěch poškozeného, neboť rozhodovací činnost soudů v občanskoprávním řízení ukazuje, že teprve až spojení morálního a peněžitého plnění může vést k účinné nápravě.⁹² Autorka je názoru, že právě uvedenou kombinací morální satisfakce a relativní satisfakce by teprve, ve většině případů, bylo poškozenému učiněno zadost. Jde zejména o ty případy, kdy se obžalovaný staví k trestnému činu, který spáchal laxně, odmítá vinu, vystupuje arogantně až pohrdavě a tímto svým přístupem utrpení poškozeného prohlubuje. Bylo by vhodné, aby trestněprávní úprava v tomto směru korespondovala s úpravou obsaženou v občanském zákoníku tak, aby měl poškozený v trestním řízení možnost žádat i, nebo pouze jen, morální satisfakci.

Otázku přiměřenosti zadostiučinění je třeba jak z důvodu širšího okruhu imateriálních újem a rozdílnosti skutkových okolností, tak i z důvodu absence přesné metody pro stanovení výše zadostiučinění, posuzovat v každém konkrétním případě zvlášť. Z požadavku na

⁸⁹ VOJTEK, Petr, PÚRY, František. Aktuální otázky náhrady nemajetkové újmy. *Soudní rozhledy*, 2017, č. 11-12, s. 346–352.

⁹⁰ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, 1683 s.

⁹¹ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku stanoví, že peněžité náhrada má být poskytnuta jen tehdy, nelze-li újmu odčinit jinak. Přičemž důraz má být kladen na skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy.

⁹² ŠVESTKA, J. a kol. *Občanský zákoník I. § 1–459. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2008, 183 s.

přiměřenost zadostiučinění plyne nezbytnost jeho odstupňování podle všech okolností, které provázejí vznik nemajetkové újmy (princip proporcionality), tak, aby zvolený způsob zadostiučinění byl dostatečně účinný.⁹³

Pakliže poškozenému vznikne právo na náhradu nemajetkové újmy, musí být nejprve zodpovězena otázka, zda bude či nebude dostačující morální satisfakce. Neboť v souladu s § 2951 odst. 2 OZ je podmínkou pro přiznání zadostiučinění v penězích, že žádný jiný způsob nezajistí odčinění způsobené újmy. Finanční satisfakce má tedy subsidiární charakter. Peněžní satisfakce má být přiměřená a nikoli pro škůdce likvidační. V konkrétním případě musí být posouzeno hledisko objektivní (např. obecná hodnota újmou postiženého statku, rozsah újmy, doba jejího trvání) i subjektivní, a to jak na straně poškozeného (např. míra snížení jeho důstojnosti či vážnosti ve společnosti, význam postiženého statku pro poškozeného apod.), tak na straně škůdce (forma zavinění, pohnutka, způsob zásahu a doba jeho trvání, snaha o odčinění následků).⁹⁴ Jen v takovém případě může být naplněn požadavek přiměřenosti mezi zásahem a satisfakcí.

⁹³ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, 1684 s.

⁹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. července 2020, sp. zn. 25 Cdo 167/2019.

4 Postup při vyčíslení náhrady újmy

4.1 Vyčíslení majetkové škody

Jak již bylo uvedeno, v trestním řízení rozhoduje soud o nároku poškozeného na náhradu škody pouze v případě, že poškozený takový nárok řádně a včas uplatní. Sdělení poškozeného musí obsahovat požadavek, aby konkrétní osobě byla uložena povinnost k náhradě škody v určité výši (k naplnění tohoto požadavku postačí uvedení alespoň minimální částky, v jaké má být škoda způsobená trestným činem nahrazena) a označení důvodu uplatňovaného nároku (zpravidla je dostačující tvrzení, že skutkem, pro který je pachatel stíhán, byla poškozenému způsobena škoda). Poškozený musí návrh učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování (§ 206 odst. 2 TR).⁹⁵

Trestněprávní předpisy zásadně nestanovují kritéria, která by měl soud při rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení zohlednit. Proto musí trestní soudy, pakliže rozhodují o náhradě škody v rámci adhezního řízení, vzít v úvahu veškerá ustanovení občanskoprávních předpisů o odpovědnosti za škodu, včetně tzv. moderačních ustanovení.⁹⁶

Výjimkou z výše uvedeného je § 137 TZ, který upravuje stanovení výše škody způsobené trestným činem a je právním základem pro zjištění hodnoty majetku. Dle tohoto ustanovení se při stanovení výše škody primárně vychází z ceny, za kterou se věc, která byla předmětem útoku, v době a místě činu obvykle prodává (cena obvyklá). Pakliže výši škody tímto způsobem nelze zjistit, vychází se z účelně vynaložených nákladů na obstarání stejné nebo obdobné věci nebo uvedení věci v předešlý stav. Z tohoto ustanovení tak vyplývají tři kritéria pro vyčíslení výše škody. Ze znění § 137 TZ je zřejmé, že primárním východiskem je cena, za kterou se věc v době a místě činu obvykle prodává, a až v případě, že tento postup není možný, je možno zohlednit některé ze zbývajících kritérií.

Ekonomickou bilanci majetku je pak možno určit matematickým porovnáním peněžní ekvivalence tržní hodnoty majetku nebo vyčíslením výdajů na uvedení majetku v předešlý stav, může jít o opravu nebo koupi nové věci.⁹⁷

⁹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 09. března 2016, sp. zn. 25 Cdo 5378/2015 (č. 3/2017 Sb.).

⁹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 30. března 2012, sp. zn. III. ÚS 2954/11-2 (č. 64/2012 Sb.).

⁹⁷ PÚRY, František, RICHTER, Martin. Vliv nového znaleckého práva na zjišťování škody v trestním řízení. *Bulletin advokacie* [online databáze], 2020, č. 11 [cit. 20. února 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

Cenou v místě obvyklou je cena v obci, příp. v její části, kde došlo k trestnému činu, stanovená pro maloobchodní prodej.⁹⁸ Pakliže je prodej věci jako zdanitelné plnění ze zákona zatížen daní z přidané hodnoty, pak výše škody odpovídá ceně, za kterou věc obvykle kupuje konečný spotřebitel, tj. ceně včetně daně z přidané hodnoty.⁹⁹ Toto pravidlo neplatí absolutně. Jako příklad poslouží trestný čin poškození věřitele podle § 222 odst. 1 písm. a) TZ. Pokud poškození věřitele spočívá v tom, že dlužník prodal svůj majetek, jež byl použitelný k uspokojení pohledávky věřitele a obdržel za něj kupní cenu, kterou nepoužil k uspokojení pohledávky věřitele, pak v případě, že do předmětné kupní ceny byla zahrnuta daň z přidané hodnoty, již byl prodej jako zdanitelné plnění zatížen a kterou byl povinen dlužník odvést příslušnému finančnímu úřadu, nemůže výše škody způsobené věřiteli zahrnovat i částku daně z přidané hodnoty.¹⁰⁰

Za cenu v místě obvyklou však není možné považovat např. cenu ve velkoobchodě nebo cenu v luxusní restauraci, zde je třeba vycházet z ceny v místě v té době obvyklé, nikoli z vyšší ceny, za kterou se daná věc ve velkoobchodě či luxusní restauraci prodává.¹⁰¹ Soudní praxe však ve specifických případech nevylučuje, aby se vycházelo i z vyšší ceny, než je cena, za kterou se věc v době a místě činu obvykle prodává. K tomuto závěru např. dospěl Nejvyšší soud v případě trestného činu krádeže podle § 247 TZ, když v případě odcizení věci zvláštní historické, vědecké, umělecké nebo sběratelské hodnoty, která je předmětem obchodu jen na specializovaném trhu a která je s ohledem na svou povahu předmětem nabídky a poptávky nejen v České republice, ale též v cizině, není vyloučeno, aby se při stanovení výše škody způsobené na takové věci vycházelo z ceny skutečně dosahované při nákupu a prodeji této věci v cizině.¹⁰²

Uvedená kritéria pro stanovení ceny obvyklé budou snadno použitelná v případě hmotných věcí. U nehmotných věcí, s ohledem na jejich povahu, bude primárním hlediskem pro stanovení výše škody cena, za kterou se daná nehmotná věc v době a místě činu obvykle prodávala. K ocenění bude zpravidla nezbytné přibrat znalce se zaměřením na oceňování dané věci.¹⁰³

V případě zničení opotřebené věci musí soudy zkoumat, zda poškozený požaduje skutečně účelně vynaložené náklady (§ 2969 občanského zákoníku). V minulosti soudní praxe

⁹⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 1409 s.

⁹⁹ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2003, sp. zn. 4 Tz 152/2003 (č. 6/2004 Sb.).

¹⁰⁰ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2018, sp. zn. 5 Tdo 922/2018 (č. 8/2019 Sb.).

¹⁰¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 1409 s.

¹⁰² usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 07. 2010, sp. zn. 7 Tdo 804/2010 (67/2010 Sb.).

¹⁰³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, 1835 s.

pro případ, že není ve schopnostech poškozeného opatřit si náhradní věc stejného stupně opotřebení, přičemž mu nelze vytýkat pořízení nové věci, čímž svůj majetek zhodnotí, ačkoliv by to bez poškození věci neučinil, dovozovala, že jej pořízení nové věci neopravňuje žádat náhradu celé pořizovací ceny.¹⁰⁴ V současné době je již tento závěr překonán.¹⁰⁵ Tento vývoj je podle autorky správný, neboť ne vždy existuje trh s konkrétní opotřebenou věcí a poškozenému nezbyvá nic jiného, než zničenou opotřebenou věc nahradit věcí novou, tak, aby tato mohla plnit funkci, jako věc původní. Autorka považuje za nelegitimní, aby šla k tíži poškozeného reálná nemožnost obstarat si opotřebenou věc a plně se ztotožňuje s pozitivním vývojem judikatury v tomto směru.

V případech, že je poškozena použitá a částečně opotřebovaná věc, je třeba přihlídnout k obecné ceně věci v době poškození a k rozsahu jejího poškození. Pro stanovení výše škody na opotřebené věci se v praxi vychází z ceny, za jakou se konkrétní věc s přihlédnutím k nabídce a poptávce obvykle v době a místě činu prodává a z odborného vyjádření nebo znaleckého posudku, které určují stupeň opotřebení jejím používáním, poškozením apod. k době vzniku škody (spáchání trestného činu).¹⁰⁶ Částka vynaložená na opravu věci se snižuje o částku odpovídající zhodnocení věci její opravou oproti původnímu stavu.¹⁰⁷

Při zjišťování výše škody v trestním řízení je nezřídka nutné přibrat znalce. Jde o případy, kdy ke zjištění výše škody v trestním řízení nepostačí odborné vyjádření nebo běžné znalosti a praktické zkušenosti získané vzděláním a výchovou, které má v určité odborné oblasti, každý kulturní člověk.¹⁰⁸ Má-li znalec stanovit povahu a výši škody musí znalecký úkol obsahovat požadavek, jaká konkrétní změna majetku má být předmětem znaleckého zkoumání a jakým koncepčním způsobem ocenění má znalec při plnění znaleckého úkolu postupovat (např. zda má být zjištěna tržní hodnota majetku před činem a po činu, nebo zda mají být vyčísleny výdaje na uvedení majetku v předešlý stav).¹⁰⁹ Ke znaleckému posudku jako důkaznímu prostředku má soud ve svém hodnocení přistupovat kriticky a má jej hodnotit stejně pečlivě jako každý jiný důkaz, a to včetně jeho věcné správnosti.¹¹⁰

¹⁰⁴ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 08. 2015, sp. zn. 25 Cdo 2818/2015 (4/2016 Sb.).

¹⁰⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 04. 2020, sp. zn. 25 Cdo 2202/2019 (3/2021 Sb.).

¹⁰⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, 1834 s.

¹⁰⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2001, sp. zn. 25 Cdo 347/2000 (12/2002 Sb.).

¹⁰⁸ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 07. 04. 2005, sp. zn. 5 Tdo 198/2005 (17/2005 Sb.).

¹⁰⁹ PÚRY, František, RICHTER, Martin. Vliv nového znaleckého práva na zjišťování škody v trestním řízení. *Bulletin advokacie* [online databáze], 2020, č. 11 [cit. 20. února 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

¹¹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 05. 2008, sp. zn. I. ÚS 49/06 (N 92/49 SbNU 381).

V případě škody způsobené na jiné majetkové hodnotě se postupuje přiměřeně podle § 137 TZ. S ohledem na omezený rozsah této práce se nebudu v podrobnostech této problematice blíže věnovat.

Jak již bylo uvedeno v kapitole 3.1.1 hradí se skutečná škoda, a to, co poškozenému ušlo – ušlý zisk. Cenu zvláštní oblíby pachatel nahradí, poškodil-li věc ze svévolle nebo škodolibosti. Právě zjištění skutečné škody je v adhezním řízení mnohdy problematické zejména s ohledem na množství trestných činů, kterými může být škoda způsobena. Kritéria a postupy pro zjištění skutečné škody se tak v případě jednotlivých trestných činů budou lišit. Objektivní kritéria rozhodná pro stanovení výše škody jsou dle dikce zákona náklady na obstarání stejné nebo obdobné věci nebo uvedení věci v předešlý stav (§ 137 TZ, § 2969 občanského zákoníku) další objektivní kritéria nastavuje rozhodovací praxe. V konkrétním případě může být objektivním kritériem např. státní občanství a bydliště poškozeného vlastníka vozidla, pokud jde o stanovení výše škody, kterou utrpěl v zahraničí.¹¹¹

Na závěr je nezbytné uvést, že v případě zprošťujícího rozsudku nemůže být poškozenému přiznán nárok na náhradu škody, byť jsou ostatní předpoklady pro přiznání nároku naplněny. Soud musí postupovat podle § 229 odst. 3 TR a obligatorně odkázat poškozeného se svým nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních.

4.2 Vyčíslení nemajetkové újmy

4.2.1 Obecně

Na rozdíl od náhrady škody se nelze v případě vyčíslení nemajetkové újmy opřít o objektivní kritéria. Pakliže soud dospěje k závěru, že nemajetková újma se má v konkrétním případě nahradit, musí se zabývat otázkou, podle jakých kritérií bude postupovat při stanovení výše náhrady nemajetkové újmy.

Soudy v trestním řízení mohou přiznat náhradu nemajetkové újmy pouze v penězích, jiný způsob náhrady je trestním řádem vyloučen (§ 43 odst. 3 TR). Peněžité zadostiučinění má být přiměřené (§ 2951 odst. 2 OZ). Pro naplnění kritéria přiměřenosti je třeba vycházet ze zjištěného skutkového stavu, konkrétních a přezkoumatelných hledisek, kterými zejména jsou: zjištěná závažnost nemajetkové újmy a okolnosti, za kterých k ní došlo (jak na straně

¹¹¹ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 05. 06. 2019, sp. zn. 25 Cdo 956/2019 (3/2021 Sb.).

poškozeného, tak na straně škůdce).¹¹² Při rozhodování o náhradě nemajetkové újmy a stanovení přiměřeného zadostiučinění mají soudy širokou míru diskrece. Diskreci musí použít tak, aby dostály požadavkům řádného, a především spravedlivého rozhodnutí.¹¹³ Na soudy jsou proto kladeny zvýšené nároky co do odůvodnění rozhodnutí, provedeného za pomoci konkrétních a přezkoumatelných hledisek.¹¹⁴ Ústavní soud dodává, že požadavek náležitého odůvodnění soudního rozhodnutí se nevztahuje jen na rozhodnutí ve věci samé, ale též na rozhodnutí nemeritorní, kterými by mohlo být zasaženo do subjektivních práv účastníků řízení.¹¹⁵

4.3 Náhrada nemajetkové újmy při usmrcení osoby blízké

4.3.1 K § 2959 OZ

Právním základem náhrady nemajetkové újmy při usmrcení osoby blízké je § 2959 OZ, který stanoví, že „*při usmrcení nebo zvlášť závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti*“. Na základě tohoto ustanovení se náhrada neposkytuje primární oběti, nýbrž obětem sekundárním, které k primární oběti pojí blízký vztah. Sekundární oběti tak mohou, z titulu práva na soukromý a rodinný život, které jsou součástí práva na ochranu osobnosti, a tedy právy absolutními, nárokovat náhradu nemajetkové újmy.¹¹⁶

Sekundárním obětem se hradí tzv. reflexní (odvozená) újma.¹¹⁷ Aktivně legitimovány jsou všechny osoby blízké ve smyslu § 22 odst. 1 OZ. Osobou blízkou je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo registrovaný partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní. Vyvratitelnou domněnkou § 22 odst. 1 OZ také stanoví, že se má za to, že osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí. Okruh aktivně legitimovaných osob je dle § 22 odst. 1 OZ poměrně široký. V případě druhé

¹¹² HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1684 s.

¹¹³ Nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14 (č. 79/2015 Sb.).

¹¹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 6. 2. 2023, sp. zn. III. ÚS 771/22.

¹¹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 5. 2020, sp. zn. IV. ÚS 3754/19-2 (č. 100/2020 Sb.).

¹¹⁶ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. 2. vydání (2. aktualizace)*. Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 5.

¹¹⁷ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1718 s.

skupiny osob blízkých, tedy osob v poměru rodinném či obdobném, leží důkazní břemeno ohledně naplnění zákonných kritérií (existence poměru rodinného nebo obdobného a vnímání újmy, kterou utrpěla druhá osoba jako újmy vlastní) na osobě, která ze svého postavení osoby blízké vyvozuje příznivé právní následky.¹¹⁸ Ačkoli samotné ustanovení § 2959 OZ ve výčtu konkrétně uvádí pouze osoby, které jsou manželem, rodičem, dítětem primární oběti, tak všechny aktivně legitimované osoby mají stejnou procesní pozici.¹¹⁹

Předpokladem pro náhradu nemajetkové újmy sekundárním obětím je dle dikce § 2959 OZ usmrcení nebo zvláště závažné ublížení na zdraví primární oběti. K tomu, co lze podřadit pod zvláště závažné ublížení na zdraví se vyjádřil Nejvyšší soud v rozhodnutí 25 Cdo 4210/2018. Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí konstatoval, že za zvláště závažné ublížení na zdraví se považují „*ta nejtěžší zdravotní poškození mající následky srovnatelné svou závažností s usmrcením blízké osoby, popřípadě velmi těžká zranění, která budou primární obětí po delší dobu ohrožovat na životě nebo po delší dobu zatěžovat výrazně nepříznivým zdravotním stavem, což bude mít citelný dopad do osobnostní sféry blízkých osob, a jejich duševní útrapy tak budou do té míry intenzivní, že musí být odškodněny i přesto, že následky zranění nebudou nejtěžší. Za zvláště závažné ublížení na zdraví (§ 2959 o. z.) nelze bez dalšího považovat každou vážnou poruchu zdraví trvající nejméně šest týdnů (§ 122 odst. 2 písm. i) tr. zákoníku)*“.¹²⁰ Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí připouští jakési dvě „kategorie“ duševních útrap, jejichž odškodnění mohou sekundární oběti nárokovat. Sekundární oběti budou mít nárok na náhradu nemajetkové újmy nejen v případě těch nejtěžších zdravotních poškození, která nastanou u primární oběti, ale také v případě, velmi těžkých zranění, která budou primární obětí po delší dobu ohrožovat na životě a tyto budou mít dopad do osobnostní sféry blízkých osob.

Ve smyslu komentovaného ustanovení se osobám blízkým odčítají duševní útrapy, a to peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Přičemž, nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti. Zákon nijak nevykládá pojem duševních útrap, výklad samotného pojmu tak přináší právní doktrína a praxe. Duševní útrapy lze vymezit jako reflexní citovou újmu sekundární oběti, vyvolanou zásahem škůdce do fyzické integrity primární oběti.¹²¹ Takové duševní útrapy nejběžněji spočívají v psychické bolesti, jakou je smutek či žal,

¹¹⁸ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, 119 s.

¹¹⁹ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1721 s.

¹²⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 06. 2019, sp. zn. 25 Cdo 4210/2018 (6/2021 Sb.).

¹²¹ HÁNĚLOVÁ, Kristýna. *(R)evoluce v odškodňování duševních útrap?* Trestněprávní revue, 2015, č. 11. – 12, 264 s.

ale také může jít o pocity ztráty životní perspektivy, nedůvěry k okolnímu světu, obav z budoucnosti, které jsou doprovázeny psychickými symptomy.¹²² V případě, že se citové útrapy sekundárních obětí promítnou do jejich zdravotního stavu, hovoříme o újmě na zdraví. Tu je však nezbytné, podle ustálené judikatury, posuzovat taktéž podle ustanovení § 2959 OZ, neboť taková újma na zdraví nebyla způsobena přímo škodní událostí, ale příčinná souvislost je dána mezi újmou na zdraví a úmrtím poškozeného.¹²³ Vznik duševního onemocnění se tak pouze zohlední ve výši náhrady nemajetkové újmy přiznané podle § 2959 OZ.¹²⁴ Dovození příčinné souvislosti mezi jednáním škůdce a vzniklou škodou, která je již sama následkem, za nějž škůdce odpovídá z jiného právního důvodu opakovaně a především dlouhodobě české soudy ve svých rozhodnutích vylučují.¹²⁵ Soudy zastávají názor, že mezi újmou sekundární oběti a jednáním pachatele neexistuje příčinná souvislost a sekundární oběť tak nemá nárok na náhradu ztížení společenského uplatnění.¹²⁶ Na tomto tvrzení setrvávají soudy i v novějších rozhodnutích¹²⁷. Soudy se dle autorky omezují jen na pouhé konstatování, nikoli na skutečnou argumentaci, proč příčinnou souvislost mezi jednáním škůdce a újmou na zdraví sekundární oběti neshledávají. Konečně právo na zdraví je absolutním právem. Pokud je do tohoto práva sekundární oběti zasaženo na základě útrap souvisejících s usmrcením nebo zvláště závažným ublížením na zdraví primární oběti, má mít sekundární oběť právo na náhradu za újmu na zdraví a nikoli na pouhé navýšení částky jakožto náhrady nemajetkové újmy. Neboť nedošlo-li by k usmrcení nebo zvláště závažnému ublížení na zdraví primární oběti, nenastala by ani újma na zdraví sekundární oběti. Autorka je proto názoru, že ustálená judikatura by se měla do budoucna změnit a rozhodnutí¹²⁸ z r. 1976 by mělo být překonáno.

4.3.2 Východiska pro stanovení výše náhrady v rozhodovací činnosti soudů

Občanský zákoník upustil od paušalizace náhrad, jak ji do té doby stanovil zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. Určení výše náhrady zákonodárce ponechává na úvaze soudu, aniž by stanovil přesnější kritéria, jaká má soud při svém rozhodování zohledňovat.

¹²² Tamtéž.

¹²³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 04. 2020, sp. zn. 25 Cdo 281/2019 (č. 10/2020 Sb.).

¹²⁴ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 06. 2018, sp. zn. 4 Tdo 302/2018.

¹²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 30. 11. 1976, sp. zn. 2 CZ 36/76 (č. 3/1979 Sb.).

¹²⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 06. 2008, sp. zn. 25 Cdo 2692/2006.

¹²⁷ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2022, sp. zn. 25 Cdo 2702/2021.

¹²⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 30. 11. 1976, sp. zn. 2 CZ 36/76 (č. 3/1979 Sb.).

Z dikce ustanovení § 2959 OZ plynou pouze abstraktní požadavky na peněžitou náhradu vyvažující plně utrpení sekundárních obětí a zásadu slušnosti.

V rozhodovací činnosti soudů bylo zásadním rozhodnutím rozhodnutí Ústavního soudu I. ÚS 2844/14 ze dne 22. prosince 2015¹²⁹, v němž se Ústavní soud skutkově zabýval ústavní stížností sekundárních obětí ve věci náhrady nemajetkové újmy v souvislosti se smrtí nezletilého syna a bratra v důsledku postupu non lege artis lékařů prostějovské nemocnice. Stěžovatelé namítali vedle porušení práv garantovaných Listinou základních práv a svobod a Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod také porušení principu proporcionality.

Ústavní soud v tomto nálezu demonstrativně vymezil kritéria, která je nutná zohlednit na straně poškozených i na straně škůdce. Na straně poškozených (sekundárních obětí) jde o intenzitu vztahu poškozeného se zemřelým (primární obětí), věk zemřelého a sekundárních obětí, možná hmotná závislost sekundárních obětí na primární oběti a případné poskytnutí jiné satisfakce. Za stěžejní faktor Ústavní soud považuje kvalitu vzájemného vztahu. Intenzita a kvalita vzájemná vztahu musí být, dle názoru autorky, klíčová a soudy by se měly tímto faktorem podrobně zabývat. Neboť v případě, že by mezi sekundární a primární obětí nebyl vytvořen zásadní bližší vztah, vazby mezi nimi by nebyly nikterak silné, pak si lze těžko představit výrazný zásah do duševní sféry pozůstalého v důsledku smrti blízké osoby. K intenzitě vztahů se vyslovil Nejvyšší soud¹³⁰, když shledal nízkou intenzitu vztahů v případě, kdy člen rodiny odešel asi šest let před svou smrtí z domova a od té chvíle se téměř nestýkal s ostatními členy rodiny, kteří nevěděli, kam se odstěhoval a ani v řízení neprokázali vzájemný telefonický kontakt, jako důvod pro snížení náhrady za usmrcení osoby blízké pod obvyklou výši odvozenou od dvacetinásobku průměrné hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za rok předcházející smrti poškozeného.

Mezi kritéria, jež je třeba zohlednit na straně škůdce při náhradě nemajetkové újmy, Ústavní soud¹³¹ řadí: postoj škůdce (lítost, omluva), dopad škodní události do jeho duševní sféry, majetkové poměry, míra zavinění, příp. spoluzavinění poškozeného. To, jaký postoj škůdce zaujímá ve vztahu ke škodní události a sekundárním obětím je bezesporu způsobilé ovlivnit pohled a prožívání tíživé situace stran sekundárních obětí. Ústavní soud¹³² dodává,

¹²⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14 (č. 79/2015 Sb.).

¹³⁰ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2019, sp. zn. 25 Cdo 2737/2018 (č. 3/2022 Sb.)

¹³¹ Nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14 (č. 79/2015 Sb.).

¹³² Tamtéž.

vstřícné chování, omluva či projevená lítost škůdce je způsobilá zmírnit dopady nemajetkové újmy, naopak jeho lhostejnost, arogance či bezcitnost ji může prohloubit. Nejvyšší soud¹³³ shledal jako důvod pro zvýšení náhrady nemajetkové újmy za ztrátu osoby blízké fakt, že škůdce si počínal lhostejně na sociálních sítích, absentovala z jeho strany omluva či lítost vůči pozůstalým a tím prohloubil utrpení pozůstalých nad běžnou míru.

Ústavní soud¹³⁴ v rozhodnutí dále uvádí, že pro naplnění principu proporcionality mají obecné soudy porovnat částky náhrady přisouzené v jiných případech, a to jak v těch obdobných, tak těch, v nichž šlo o zásah do jiných osobnostních práv, zejm. práva na lidskou důstojnost (z rozhodovací praxe soudů víme, že při zásazích médií do osobnostních práv veřejně známých osob jsou jako náhrady přisuzovány mnohem vyšší částky, než je tomu v případě náhrady nemajetkové újmy dle § 2959 OZ, např. nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1586/09).

V oblasti odškodňování duševních útrap, pokud jde o stanovení výše náhrady, byl konkrétnější Nejvyšší soud v rozhodnutí ze dne 12. 04. 2015, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.¹³⁵ V tomto rozhodnutí stanovil Nejvyšší soud základní rozpětí částek 240 000 Kč – 500 000 Kč jako náhradu nemajetkové újmy způsobené trestným činem při němž došlo k usmrcení osoby blízké, a to pro skupinu citově nejbližší spjatých osob, jakými jsou rodiče, děti, manželé. Tato hranice odpovídá typovým (neutrálním) případům, v rámci kterých není důvod pro aplikaci zmírňujících či zpřísnujících kritérií. Nejvyšší soud v rozhodnutí dodává, že výše náhrady nemajetkové újmy má odrážet obecně sdílené představy o spravedlnosti. Dále je v rozhodnutí uvedeno, jak pohlížet na následky usmrcení osoby blízké v oblasti duševní: *„duševní útrapy spojené s prožíváním usmrcení blízké osoby je třeba pro účely stanovení výše odčinění posuzovat primárně z pohledu obvyklého (průměrného) člověka a její případné snížení či naopak zvýšení lze odvíjet pouze od okolností, jež jsou v rámci trestního řízení řádně doloženy a prokázány poškozeným.“* V rozsudku¹³⁶ Nejvyšší soud nezapomíná na princip proporcionality a potřebu zohledňovat obdobné případy, které byly projednávány v minulosti, se současným odmítnutím paušálních limitů. Nejvyšší soud se dle autorky pouze omezil na jakési konstatování existence principu proporcionality a na jeho faktickou aplikaci v daném případě rezignoval.

¹³³ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 09. 2018, sp. zn. 25 Cdo 2276/2018 (2/21 Sb.).

¹³⁴ nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14 (79/2015 Sb.).

¹³⁵ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 04. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015-97.

¹³⁶ Tamtéž.

I přes odmítnutí paušálních limitů soud¹³⁷ poměrně rigidně nastavuje základní rozpětí částek a působí to spíše jako jakýsi návrat k úpravě obsažené v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. Nastavení takových mantinelů na autorku působí jako podceňování soudců v jejich schopnosti posuzovat konkrétní případy tak, aby ty obdobné byly rozhodovány obdobně a judikatura tak byla v rámci možností jednotná. Nadto zákonodárce upuštěním od paušálních náhrad a zakotvením § 2959 OZ absolutně vyloučil stanovení výše náhrady zákonem (potažmo předpisem nižší právní síly) a tedy ani Nejvyšší soud nemůže ve věci výše náhrady stanovit pevné rozpětí částek tak, jak se stalo v komentovaném případě (byť s přípuštěním zmírňujících či zpříšňujících kritérií). Okolnosti každého případu jsou natolik jedinečné a vliv újmy na život poškozených natolik nepředvídatelný a individuální, že nelze soudy svazovat takto vymezenou hranicí a poškozeným tím upírat adekvátní kompenzaci. Z výše uvedených důvodů takový přístup autorka shledává jako rozporný se smyslem a účelem § 2959 OZ, který nahrazuje původní právní úpravu.

V souvislosti s komentovaným rozhodnutím¹³⁸ je také na místě klást si otázku, zda je nastaveným finančním rozpětím skutečně naplněna zásada slušnosti ve smyslu § 2959 OZ. Zásada slušnosti úzce souvisí s proporcionalitou, když „*podle panujícího mínění je pojem slušnosti srovnáván s přiměřeností, se zohledněním rozhodujících faktorů jednotlivého případu směřujícím ke vzájemnému vyvážení individuálních zájmů (a to nejen pouze poškozeného, nýbrž i škůdce) přibližujícím se spravedlnosti*“¹³⁹ Zhodnocení zájmu, které jsou stěžejní pro naplnění kritéria slušnosti, plyne z okruhu účastníků, povahy věci, účelu odškodňovací normy a kulturních hledisek.¹⁴⁰ V obecné rovině je třeba slušností rozumět přiměřenost a spravedlnost konkrétního případu.¹⁴¹ Ze znění § 2959 OZ je zřejmé, že rozhodnutí konkrétního případu musí náležet jen a pouze soudci, který má pečlivě zvažovat okolnosti každého případu, a pouze on nese odpovědnost za spravedlivé rozhodnutí. Pokud vycházíme z úzkého spojení zásady slušnosti a přiměřenosti, ani zde Nejvyšší soud dle autorky nenaplnil požadavky obsažené v § 2959 OZ. Těžko lze zásadu slušnosti naplnit a priori fixním stanovením spodní i horní hranice pro náhradu nemajetkové újmy, to již ze své podstaty vylučuje i naplnění principu proporcionality.

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 04. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015-97.

¹³⁹ JANOUŠEK, Michal. *Odškodňování podle zásad slušnosti?* [online]. Právní rozhledy. 2020, č. 19. [cit. 05. srpna 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ Tamtéž.

Zásadou slušnosti a proporcionality se Nejvyšší soud zabýval i v pozdějším rozhodnutí 25 Cdo 894/2018¹⁴², když uvádí, že: „*srovnání výše náhrad přiznaných v některých případech zásahů do práva na čest, důstojnost, popřípadě soukromí veřejně známých osob ze strany informačních médií a v případech jiných zásahů do osobnostních práv nelze mechanicky vykládat tak, že by náhrada za usmrcení osoby blízké měla být vždy vyšší než náhrada za zásah do jiných osobnostních práv.*“¹⁴³ Nejvyšší soud však blíže nespecifikuje, v jakých případech a za jakých předpokladů je přípustné, aby náhrada při usmrcení osoby blízké byla vyšší než náhrada, která je poskytnuta v případech zásahů do práva na čest, důstojnost apod. Opět zde není vidět jakási faktická aplikace principu proporcionality, tak jak na ni nahlíží Ústavní soud (srov. I ÚS 2844/14 ze dne 22. 12. 2015). Usmrcení osoby blízké a zásahy do jiných osobnostních práv mají nepochybně rozdílné následky pro život člověka. Dle názoru autorky bude ve většině případů usmrcení osoby blízké představovat výraznější zásah do základních práv než zásah způsobený porušením jiných osobnostních práv, neboť smrt člověka je nevratná. Tímto tvrzením autorka nezlehčuje negativní následky, které mohou být způsobeny např. zásahem do lidské důstojnosti, které se svou intenzitou mohou v některých případech rovnat následkům způsobeným smrtí osoby blízké. Autorka přesto kvituje názor Nejvyššího soudu vylučující mechanický pohled ve vztahu k výši těchto náhrad v tom smyslu, aby náhrada při usmrcení osoby blízké byla vždy vyšší. Pokud však má být naplněn princip proporcionality a zásada slušnosti, je dle autorky nezbytné, aby soud reflektoval výše náhrad, které byly přiznány v případě zásahů do těchto jiných osobnostních práv, a porovnal je s výší náhrady, kterou zvažuje přiznat poškozeným v případě, kdy došlo k usmrcení osoby blízké tak, aby zde nevznikaly, jak tomu mnohokrát bylo, propastné rozdíly. V rozhodnutí se Nejvyšší soud staví kladně ke kritice rozsudku 4 Tdo 1402/2015-97 a přiznává, že hranice 240 000 Kč „*je v současné době vskutku poněkud nízká*“ a dodává, že horní hranice 500 000 Kč, která je dále modifikovatelná s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu, nadále obtojí. Zcela zásadní je v komentovaném rozhodnutí bod 17, kde se soud vyjadřuje k základní částce náhrady pro skupinu nejbližších osob (manžel, rodič, dítě), kdy onou základní částkou je dvacetinásobek průměrné mzdy v roce, který předcházela škodní události. Tato částka je tak vyšší, než spodní hranice uvedená v rozhodnutí 4 Tdo 1402/2015-97. Nastavení výchozí částky za účelem odčinění duševních útrap pro skupinu nejbližších osob je, dle autorky, krok správným směrem, který by měl zabránit libovůli ze strany soudů a zároveň soudům poskytnout prostor pro vlastní

¹⁴² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 09. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018 (č. 2/2021 Sb.).

¹⁴³ Tamtéž.

úvahy dle okolností konkrétního případu. Soudy tak mají určitý výchozí bod, od kterého se mohou odchýlit směrem nahoru či dolů a důvody takového odchýlení se vyargumentovat v odůvodnění rozhodnutí. Stanovení této výchozí částky (která se s rozdílnou výší průměrné měsíční nominální mzdy v čase mění) narozdíl od rozpětí částek uvedených v rozhodnutí 4 Tdo 1402/2015 je dle autorky práce vzhledem k tomu, co již bylo řečeno, plně v souladu se smyslem a účelem § 2959 OZ.

Dalším rozhodnutím, které reflektuje rozhodnutí 4 Tdo 1402/2015-97 je rozhodnutí Nejvyššího soudu 7 Tdo 1485/2019 ze dne 12. 02. 2020¹⁴⁴. V komentovaném rozhodnutí šlo skutkově o náhradu nemajetkové újmy primární oběti a také sekundárním obětem v souvislosti s přečinem usmrcení z nedbalosti podle § 143 odst. 1, 2 TZ a těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 147 odst. 1, 2 TZ. Nejvyšší soud připomíná, že rozsudek 4 Tdo 1402/2015-97, na který odkazoval dovolatel, trestní kolegium Nejvyššího soudu neschválilo k publikaci ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, nicméně pokud jde o stanovení základních kritérií pro náhradu nemajetkové újmy, je toto rozhodnutí v souladu s judikaturou.

Nejvyšší soud se vrací k požadavku na zohlednění principu proporcionality a dodává *„že jako orgán zajišťující sjednocování judikatury nemůže dost dobře ve své judikатурní činnosti vycházet z rozhodnutí soudů nižších stupňů, jež mají někdy sklon přiznávat v obdobných případech částky přemrštěné, jindy zase neúměrně nízké. Úkolem Nejvyššího soudu je naopak usměrňovat judikaturu nižších soudů.“* Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí setrval na dvacetinásobku průměrné hrubé měsíční mzdy pro nejbližší pozůstalé oběti, jako základní částce, přičemž tato částka má být modifikována jen v řádu desítek procent, nikoli vícenásobků, pro sourozence se vychází ze základní částky přibližně o jednu čtvrtinu nižší. K překročení hranice dvacetinásobku průměrné hrubé měsíční mzdy se Nejvyšší soud vyslovil v rozhodnutí 25 Cdo 1835/2020 ze dne 13. 05. 2021¹⁴⁵, kdy šlo o případ úmrtí dvou osob blízkých (rodičů). Tuto skutečnost Nejvyšší soud shledal důvodem pro zvýšení náhrady nemajetkové újmy *„blízkému pozůstalému nad rámec pouhého součtu přiměřených náhrad za ztrátu každé z usmrcených osob.“*¹⁴⁶

Z výše uvedeného plyne, že rozsudek 4 Tdo 1402/2015-97 je použitelný pouze co do kritérií pro náhradu nemajetkové újmy nikoli pro určení její výše.

¹⁴⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 02. 2020, sp. zn. 7 Tdo 1485/2019 (č. 10/2020 Sb.).

¹⁴⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 05. 2021, sp. zn. 25 Cdo 1835/2020 (č. 4/2022 Sb.).

¹⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 05. 2021, sp. zn. 25 Cdo 1835/2020 (č. 4/2022 Sb.).

5 Náhrada nemajetkové újmy při ublížení na zdraví

5.1.1 K § 2958 OZ

Právním základem pro odčinění nemajetkové újmy při ublížení na zdraví je § 2958 OZ, který stanoví, že při ublížení na zdraví odčiní škůdce újmu poškozeného peněžitou náhradou, vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy. Pokud poškozením zdraví vznikla překážka lepší budoucnosti poškozeného, nahradí mu škůdce i ztížení společenského uplatnění. Není-li možné určit výši náhrady tímto způsobem, stanoví se podle zásad slušnosti.¹⁴⁷ Smyslem náhrady podle § 2958 je poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za strádání a utrpení, které poškozený snášel v důsledku ublížení na zdraví.¹⁴⁸

Ustanovení § 2958 OZ obsahuje tři samostatné nároky v rámci nároku na odčinění nemajetkové újmy. Jde o nárok na náhradu nemajetkové újmy za bolest, ztížení společenského uplatnění a další nemajetkové újmy. Tyto nároky samostatně vznikají, zanikají a promlčují se.¹⁴⁹

Bolest lze pojmově vymezit jako subjektivní nepříjemný pocit, psychický stav, jež je spojen s poruchou běžného fungování fyziologických procesů (fyzická bolest), může mít i jen čistě psychické příčiny (psychická bolest, duševní útrapy).¹⁵⁰ Rozlišujeme mezi bolestí fyzickou (vznikající zejm. v souvislosti se zraněním) a psychickou, která je duševní reakcí na poruchu zdraví člověka a často je spojena s fyzickou bolestí (např. smutek, deprese, obavy z dalších následků).¹⁵¹ Psychická bolest může mít i jen psychický základ, jenž je nezávislý na fyzickém zranění.¹⁵² Psychická bolest vzhledem ke své povaze náleží pod pojem duševní útrapy.¹⁵³ K případu, kdy má fyzické zranění dopad do duševní sféry se vyjádřil Nejvyšší soud¹⁵⁴, který judikoval, že „*smyslem náhrady za bolest, je vedle bolestivého stavu odškodnit i určitou míru nepohodlí, stresu, či obtíží spojených s utrpenou zdravotní újmu, v rozsahu, ve*

¹⁴⁷ § 2958 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁴⁸ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1705 s.

¹⁴⁹ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 01. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017 (č. 3/2019 Sb.).

¹⁵⁰ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1706 s.

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ HÁJKOVÁ, Kateřina. *K výkladu a obsahu pojmů duševní útrapy, psychická bolest a další nemajetkové újmy* [online]. advokatinidenik.cz, 29. 9. 2021 [cit. 08. srpna 2023]. Dostupné z: https://advokatinidenik.cz/2021/09/29/k-vykladu-a-obsahu-pojmu-dusevni-utravy-psychicka-bolest-a-dalsi-nemajetkove-ujmy/#_ftn25.

¹⁵⁴ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 01. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017 (č. 3/2019 Sb.).

kterém tyto zásahy do osobnostní sféry poškozeného z povahy věci souvisí s bolestí obvykle doprovázející stavy popsané v jednotlivých položkách¹⁵⁵ (pozn. položky dle Metodiky Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku)). Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí učinil závěr, o pojetí bolesti v tzv. širším smyslu, tedy jak bolesti fyzické, tak i duševního strádání.

Ztížení společenského uplatnění (dále jen ZSU) charakterizuje do budoucna trvale ztracené nebo omezené možnosti seberealizace poškozeného v oblasti rodinného, kulturního, společenského nebo sportovního života (může jít například o vynucenou změnu profesní kariéry, omezení v trávení volného času apod.).¹⁵⁶ Ztížení společenského uplatnění označujeme také jako trvalé následky. K jejich hodnocení má být přistoupeno až v okamžiku, kdy se zdravotní stav relativně ustálí.¹⁵⁷ Zákon v souvislosti s náhradou za ztížení společenského uplatnění hovoří o překážce lepší budoucnosti v důsledku poškození zdraví. Existence překážky lepší budoucnosti, její míry je dle Ústavního soudu otázkou právní, jejíž řešení nelze přenášet na znalce.¹⁵⁸

Otázce tzv. dalších nemajetkových újem byla věnována kapitola 2.4.

5.1.2 Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku

K 1. 1. 2014 byla zrušena Vyhláška Ministerstva zdravotnictví o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění č. 440/2001 Sb. (dále jen Vyhláška). Vyhláška obsahovala jasný postup směřující ke zjištění částky pro náhradu za bolest a ZSU. Vyhláška totiž vycházela z tabulek, v nichž byl jednotlivým poraněním nebo chorobným stavům přidělen určitý počet bodů, který se poté násobil hodnotou jednoho bodu, jež byla fixně stanovena na 120 Kč.¹⁵⁹ Součtem bodového ohodnocení všech položek směrodatných pro konkrétní případ a jeho následným vynásobením hodnotou jednoho bodu se následně vypočítala výsledná částka náhrady za bolest a ZSU.¹⁶⁰ Podkladem pro rozhodování soudů bylo bodové ohodnocení škody

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1709 s.

¹⁵⁷ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. 2. vydání (2.aktualizace)*. Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 13.

¹⁵⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2023, sp. zn. I. ÚS 1010/22.

¹⁵⁹ KADLUBIEC, Vojtěch. *Vývoj právní úpravy výpočtu náhrady za nemajetkovou újmu na zdraví*. Právní rozhledy [online databáze], 2016, č. 8. [cit. 08. srpna 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

¹⁶⁰ Tamtéž.

na zdraví/ZSU vymezené v lékařském posudku (§ 2 odst. 1, § 3 odst. 2 Vyhlášky). Soudy při svém rozhodování sice byly vázány sazbami stanovenými Vyhláškou (resp. lékařským posudkem), ale Vyhláška připouštěla i zvýšení odškodnění, a to v případech hodných mimořádného zřetele (§ 7 odst. 3 Vyhlášky).

S přijetím OZ se tak oblast náhrady za bolest a ZSU ocitla ve složité situaci, kdy nebylo jasné, jakým způsobem mají soudy postupovat při stanovení výše náhrady. Na tuto „právní nejistotu“ reagoval Nejvyšší soud a zpracoval se Společností medicínského práva, zástupci pojistitelů a dalších právnických a lékařských profesí Metodiku k odškodňování nemajetkových újem podle § 2958 OZ (dále jen Metodika)¹⁶¹. Metodika byla publikována ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod číslem 63/2014 a dne 12. 03. 2014 ji vzala na vědomí občanskoprávní a obchodněprávní kolegium Nejvyššího soudu. V souvislosti s Metodikou muselo vzniknout i nové odvětví pro znalce v oboru zdravotnictví, a to odvětví stanovení nemateriální újmy na zdraví. Aby byl znalec pro tento obor kvalifikován, musí vedle způsobilosti, kterou vyžaduje zákon č. 95/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta, absolvovat kurz odškodňování újmy na zdraví. Tento kurz zahrnuje základy Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví (dále jen MKF), aplikaci MKF pro účely odškodňování ztížení společenského uplatnění podle Metodiky a určování bolestného podle Metodiky.

Metodika je rozčleněna do čtyř částí. Část A: preambule, část B: přehled bolesti, část C: aktivity a participace, část D: technická část. V preambuli je poukázáno na změnu právní úpravy a její dopady do praxe. V této části autoři poukazují mimo jiné na fakt, že zrušená Vyhláška umožňovala řešit velkou část případů mimosoudně, když bodové ohodnocení trvalých následků lékařským posudkem mohlo, až na výjimky, obstát i v případném soudním sporu.¹⁶² Současně autoři vyslovují obavy z nepředvídatelnosti soudní praxe a nemožnosti naplnit zákonný princip legitimního očekávání a právní jistoty podle § 13 OZ a odůvodňují tak potřebu zpracování Metodiky.¹⁶³ Preambule dále obsahuje výklad bolesti, ZSU, hodnocení bolesti, odkaz na MKF a její použití. Část B Metodiky obsahuje výčet bolesti a sazby bodového ohodnocení,

¹⁶¹ Metodika Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2014, sp.zn. R 63/2014 civ., k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku). Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek 6/2014. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew?checked=1&lang=cs>.

¹⁶² Metodika Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2014, sp.zn. R 63/2014 civ., k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku). Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek 6/2014. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew?checked=1&lang=cs>.

¹⁶³ Tamtéž.

část C úpravu MKF pro účely Metodiky. Poslední část Metodiky označená jako Technická část je věnována doporučení na využití znaleckých posudků v soudních sporech a kvalifikačním požadavkům kladených na osoby znalců.

5.1.3 Aplikační úskalí Metodiky Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku)

Metodika, jak sami její tvůrci v bodě IV. Preambule uvádí, není právně závazná, neboť zákon s ničím takovým nepočítá a má pouze povahu doporučujícího materiálu.¹⁶⁴

Soudy začaly Metodiku aplikovat do praxe vycházejí ze znaleckých posudků znalců nově vzniknuvšího znaleckého oboru¹⁶⁵. Autoři Metodiky totiž doporučili využití znaleckých posudků jako důkazů v soudních sporech a soudy takové doporučené vzaly za své („*doporučuje se, aby jako důkaz v soudních sporech byly využity znalecké posudky vypracované znalcem...*“).¹⁶⁶ Nový znalecký obor se stal předmětem kritiky. Křístek¹⁶⁷ uvádí, že v rámci znaleckého oboru Zdravotnictví je více, než 120 odvětví, a ty jsou rozděleny podle zdravotnických specializací. Metodika však přináší výjimku – Hodnocení míry bolesti a funkčních schopností při újmách na zdraví, která takové specializace nerespektuje.¹⁶⁸ Kritika směřuje i ve vztahu k požadavku, aby znalci hodnotili nelékařské záležitosti, jako třeba ekonomickou soběstačnost.¹⁶⁹ K postavení znalců v novém znaleckém odvětví se v roce 2018 vyjádřil ve svém článku¹⁷⁰ MUDr. JUDr. Dušan Klos, Ph.D., LL.M, který je lékařem a soudním znalcem v oboru zdravotnictví. Klos znalecké odvětví Hodnocení míry bolesti a funkčních schopností při újmách na zdraví označil jako odvětví, které vzniklo jako ad hoc reakce na aplikaci Metodiky, aniž by tomu odpovídalo „*vlastní odborné odůvodnění v oboru*

¹⁶⁴ Metodika Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2014, sp.zn. R 63/2014 civ., k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku). Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek 6/2014. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew?checked=1&lang=cs>.

¹⁶⁵ obor zdravotnictví, odvětví stanovení nemateriální újmy na zdraví.

¹⁶⁶ Metodika Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2014, sp.zn. R 63/2014 civ., k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku). Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek 6/2014. Dostupné na: <https://www.codexisuno.cz/5Ew?checked=1&lang=cs>.

¹⁶⁷ KŘÍSTEK, Lukáš. *Metodika k náhradě nemajetkové újmy (metodika Nejvyššího soudu ČR) a znalecké odvětví [online]*. ceska-justice.cz, 3. 10. 2021 [cit. 1. září. 2023]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/blog/metodika-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-metodika-nejvyssiho-soudu-cr-a-znalecke-odvetvi/>.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ Tamtéž.

¹⁷⁰ MUDr. JUDr. Dušan Klos, Ph.D., LL.M. *Aktuální praktické poznámky k aplikační praxi tzv. Metodiky NS ke stanovení náhrady nemajetkové újmy na zdraví z pohledu znalce a znalecké činnosti [online]*. bulletin-advokacie.cz, 9. 4. 2018 [cit. 2. 9. 2023]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/aktualni-prakticke-poznamky-k-aplikacni-praxi-tzv.-metodiky-ns-ke-stanoveni-nahrady-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-z-pohledu-znalce-a-znalecke-cinnosti>.

zdravotnictví vyplývající např. z podstatné změny náležitě odborné úrovně či zavedených pravidel vědy a uznávaných medicínských postupů.¹⁷¹ Stejně jako Křístek, tak i Klos poukazuje na množství zdravotnických specializací a atomizaci současné medicíny, která nadále pokračuje a to tím způsobem, že dnes existují nikoli odborníci na jeden medicínský obor, ale odborníci na jednu diagnózu, či skupinu podobných diagnóz.¹⁷² Klos se podnětem ohledně zapojení Ministerstva spravedlnosti a soudců Nejvyššího soudu do přípravy Metodiky a jejího prosazování do praxe obrátil i na Veřejného ochránce práv (dále jen VOP).¹⁷³ VOP se v podstatě ztotožnil s názorem Klose a uvedl, že Ministerstvo spravedlnosti vytvořilo znalecké odvětví „na míru“ právně nezávazné Metodiky podle požadavků soukromého subjektu (Společnost medicínského práva).¹⁷⁴ Stejně jako Křístek a Klos se VOP vyjadřuje k problematické odborné způsobilosti znalců – lékařů, kdy nástavbový kurz zaměřený na školení Metodiky nemůže zhojit skutečnost, že znalecké odvětví neodpovídá odborné způsobilosti, kterou mohou lékaři získat v rámci existujících zdravotnických oborů.¹⁷⁵

S ohledem na úzkou specializaci jednotlivých zdravotnických odvětví, dle autorky, není možné, aby jedno znalecké odvětví pokrylo veškerou specializaci a v praxi se stalo běžným, že např. lékař specializující se v oboru ortopedie bude posuzovat míru poranění měkkých tkání. Kritiku tak autorka shledává jako oprávněnou a vznik nového znaleckého odvětví, které rozšiřuje působnost znalců napříč zdravotnickými specializacemi, jako nadbytečný, když by stačilo, aby posudky zpracovali znalci – lékaři, kteří k vypracování posudků byli oprávněni podle dosavadních právních předpisů, byť za využití Metodiky jako jakéhosi „odrazového můstku“.

Při rozhodování o nároku na náhradu ZSU Metodika odkazuje na použití MKF. Klos uvádí, že tento koncept hodnocení přes opakované pokusy o jeho implementaci nikdy nebyl široce akceptován a nepronikl do každodenní praxe, a to často ani v oboru, pro který byl

¹⁷¹ MUDr. JUDr. Dušan Klos, Ph.D., LL.M. *Aktuální praktické poznámky k aplikační praxi tzv. Metodiky NS ke stanovení náhrady nemajetkové újmy na zdraví z pohledu znalce a znalecké činnosti* [online]. bulletin-advokacie.cz, 9. 4. 2018 [cit. 2. 9. 2023]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/aktualni-prakticke-poznamky-k-aplikacni-praxi-tzv.-metodiky-ns-ke-stanoveni-nahrady-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-z-pohledu-znalce-a-znalecke-cinnosti>.

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ Stanovisko veřejného ochránce práv, sp. zn. 6709/2019/VOP. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/9252>.

¹⁷⁴ Stanovisko veřejného ochránce práv, sp. zn. 6709/2019/VOP. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/9252>.

¹⁷⁵ Tamtéž.

vytvořen.¹⁷⁶ Zápory MKF jsou shledávány zejm. v administrativní náročnosti a zjevné nepřesnosti vlivem subjektivního hodnocení jednotlivých činností, které nelze posoudit jinak, než dlouhodobým sledováním a pozorováním postiženého.¹⁷⁷ Vzhledem k potřebě výhradně subjektivního hodnocení poškozeného mohou v praxi vznikat rozdíly v závěrech znalců a jednotlivé znalecké posudky vycházející z pravidel nastavených Metodikou se mohou výrazně lišit, čímž je popřen mj. i princip legitimního očekávání podle § 13 OZ a dle autorky také zásada slušnosti ve smyslu § 2958 OZ (zásadu slušnosti nelze naplnit, pokud znalci postupují mechanicky podle Metodiky a nezohledňují jedinečnost každého případu toho kterého poškozeného). Z tohoto důvodu není možné Metodiku ve věci náhrady za ZSU považovat za předvídatelnou, a autorka se domnívá, že od hodnocení ZSU pomocí MKF by mělo být upuštěno a měl by být nastaven systém, který bude předvídatelný.

K povaze Metodiky se opakovaně vyjádřil i Ústavní soud, nejprve v nálezu ze dne 2. 2. 2016¹⁷⁸, v němž Metodiku shledal „nezávaným vodítkem“ a upozornil, že „z hlediska ochrany ústavnosti může být problematické i omezené bodové hodnocení dle metodiky NS, neboť při odčinění újmy nelze rozhodovat na základě tabulkově stanovených bodových počtů, nýbrž výhradně vycházejí z dokazování a se zřetelem k okolnostem konkrétní věci, což dal s účinností od 1. 1. 2014 najevo i zákonodárce“.¹⁷⁹ Ústavní soud¹⁸⁰ se k aplikaci Metodiky ze strany soudů dále vyjádřil tak, že „pracují-li obecné soudy s metodikou Nejvyššího soudu (jdoucí do jisté míry proti záměru zákonodárce vyjádřenému v novém občanském zákoníku) jako s pouhým základem pro výpočet odčinění imateriální újmy – vodítkem, od kterého se „odrazí“ – a zvažují-li pečlivě, zda konkrétní případ neodůvodňuje odchylku od základu (ať již směrem nahoru, nebo i dolů, neboť obojí je možné), přičemž svá rozhodnutí řádně odůvodní – srozumitelně vyloží, jak se vymezená kritéria promítají do kontextu souzené věci – pak dostojí ústavněprávním požadavkům na spravedlivé rozhodnutí ve věci a neposkytují Ústavnímu soudu důvod k zásahu do jejich nezávislé rozhodovací činnosti.“¹⁸¹ Z výše uvedených nálezů je zřejmé, že Ústavní

¹⁷⁶ MUDr. JUDr. Dušan Klos, Ph.D., LL.M. *Aktuální praktické poznámky k aplikační praxi tzv. Metodiky NS ke stanovení náhrady nemajetkové újmy na zdraví z pohledu znalce a znalecké činnosti [online].* bulletin-advokacie.cz, 9. 4. 2018 [cit. 2. 9. 2023]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/aktualni-prakticke-poznamky-k-aplikacni-praxi-tzv.-metodiky-ns-ke-stanoveni-nahrady-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-z-pohledu-znalce-a-znalecke-cinnosti>.

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 2. 2. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3122/15 (č. 80/2016 Sb.).

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 31. 3. 2020, sp. zn. IV. ÚS 2578/19 (č. 99/2020 Sb.).

¹⁸¹ Tamtéž.

soud respektuje vůli zákonodárce ve snaze neodčínovat újmy podle a priori nastaveného tabulkového systému a nastavuje limity pro aplikaci Metodiky.

K ještě užšímu aplikačnímu potenciálu Metodiky se Ústavní soud nejnověji vyslovil v nálezu ze dne 08. 03. 2023¹⁸². Ústavní soud konstatuje, že tvorba Metodiky byla vedena dobrým úmyslem, nicméně samotné její využití se do jisté míry minulo se záměrem zákonodárce, když je nyní odpovědnost za rozhodnutí svěřená moci soudní fakticky přenášena dokonce mimo státní moc.¹⁸³ Ústavní soud shledává Metodiku užitečnou pomůckou, která má své místo při mimosoudních vyjednáváním, pokud podá poškozený žalobu, musí nastat jiný – zákonný režim.¹⁸⁴ Aby mohl obecný soud naplnit požadavky plynoucí z čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 7 odst. odst. 1 Listiny základních práv a svobod musí při využití Metodiky do svých úvah promítnout a korigovat její nedostatky tím způsobem, aby přiznal odčinění újmy na zdraví jednotlivce, spočívající ve ZSU ve výši, která odpovídá zásadám slušnosti, tak jak ukládá zákon, kterým je při své rozhodovací činnosti vázán.¹⁸⁵ Na závěr Ústavní soud uzavírá, že Metodika není právní předpis ani výkladová pomůcka, která by vzešla z rozhodovací praxe obecných soudů a že aktualizována byla naposledy v roce 2019, v „době před pandemií a předválečné“.¹⁸⁶

Ústavní soud¹⁸⁷ se vymežil i k dalšímu aplikačnímu nedostatku Metodiky a totiž k situacím, kdy obecné soudy mají tendence přenášet odpovědnost za rozhodnutí na znalce a nehodnotit znalecké posudky v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů. Ústavní soud cituje ze svého dřívějšího nálezu: „znalecký posudek je nutno hodnotit stejně pečlivě jako každý jiný důkaz; ani on a priori nepoužívá větší důkazní síly, a musí být podrobován všestranné prověrce nejen právní korektnosti, ale i věcné správnosti.“¹⁸⁸ Pokud jde o posouzení ZSU, tedy toho, jak je poškozený omezen v každodenním životě, tak Ústavní soud konstatuje, že takové posouzení není záležitostí „odbornou“ a není třeba je dokazovat znalecky a postačí další důkazní prostředky (výslech svědků, listinné důkazy apod.).¹⁸⁹ Nadto existence překážky lepší

¹⁸² Nález Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2023, sp. zn. I. ÚS 1010/22.

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 24. 7. 2013, sp. zn. I. ÚS 4457/12 (č. 70/2013 Sb.).

¹⁸⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2023, sp. zn. I. ÚS 1010/22.

budoucnosti, její míry a z toho vyplývající míry ZSU je otázkou právní, jejíž vyřešení je výlučně odpovědností soudce, a nelze ji fakticky přenášet na znalce.¹⁹⁰

Z výše uvedené rozhodovací činnosti je zřejmé, že panuje shoda na tom, že Metodika není právně závazná. Obecné soudy i znalci však z Metodiky vycházejí a opomíjí její doporučující charakter. Dle názoru autorky bylo vypracování Metodiky po zrušení Vyhlášky na místě a obecným soudům, potažmo znalcům měla posloužit jako záchranný kruh v mezidobí od zrušení Vyhlášky do doby, než vznikne ustálená judikatura a soudní praxe bude sjednocena. To vše s respektem k jejímu doporučujícímu charakteru a povaze znaleckých posudků jako důkazních prostředků, které mají být hodnoceny v souladu se zásadami hodnocení důkazů. Nejen vzhledem k poslednímu v pořadí zmíněnému nálezu Ústavního soudu, ale také k množství současné judikatury, se autorka domnívá, že aplikační potenciál Metodiky je již vyčerpán. Obecné soudy by se měly od využívání Metodiky oprostít a zaměřit se na analýzu stávající judikatury, která je vhodným podkladem pro posuzování nových případů.

¹⁹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2023, sp. zn. I. ÚS 1010/22.

ZÁVĚR

Autorka jako téma diplomové práce zvolila adhezní řízení, kdy se blíže zaměřila na náhradu nemajetkové újmy při usmrcení osoby blízké a při ublížení na zdraví.

Autorka zastává názor, že za účelem sjednocení terminologie s OZ by měl být TŘ novelizován, pokud jde o vymezení škody, a nadále by nemělo být užíváno spojení majetková škoda, ale pouze škoda. Dále se autorka domnívá, že trestní řád by měl ve vztahu k poškozeným připustit žádat morální satisfakci, což by vedlo k posílení práv těchto osob.

Soudy mají při rozhodování o nárocích poškozených na náhradu nemajetkové újmy, s ohledem na znění zákona, široký prostor pro vlastní diskreci. S uplatněnými nároky poškozených se však soudy musí vypořádat tak, aby dostály požadavku na předvídatelnost soudního rozhodování a aby mezi jednotlivými rozhodnutími nebyly neodůvodněné rozdíly. Po nabytí účinnosti OZ a zejména po zrušení vyhlášky č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění byly obavy o možném nenaplnění principu legitimního očekávání na místě. Zákonná úprava neposkytla určitá kritéria, která by měla být při rozhodování zohledněna. Naopak zákonodárce volil abstraktní termíny jako „přiměřené zadostiučnění“ nebo stanovení výše náhrady podle „zásad slušnosti“. Bylo tak na soudní praxi, aby sama vymezila mantinely a stanovila přesnější kritéria, což také bylo úmyslem zákonodárce. Nejvyšší soud nevyčkal, jakým směrem se bude ubírat rozhodovací činnost obecných soudů. Naopak na zrušení Vyhlášky reagoval vytvořením Metodiky. Autorka se domnívá, že vytvoření Metodiky nebylo nutné. Nejvyšší soud měl zůstat nečinný do doby, než se právní úprava promítne do rozhodovací činnosti obecných soudů, a následně mohl svojí činností přispět ke sjednocení judikatury a k vytvoření kritérií pro další rozhodovací činnost. Tím by byl koneckonců naplněn smysl a účel právní úpravy obsažené v OZ, která směřuje k tomu, aby rozhodování o výši náhrady za nemajetkovou újmu bylo v rukou soudů, nikoliv aby soudy vycházeli ze „sazebníku“.

Obecné soudy i znalci začali bez dalšího rozmýšlení Metodiku uvádět do praxe, aniž by reflektovali její doporučující charakter a vzali v potaz její nedostatky. Vytvoření Metodiky dalo za vznik novému znaleckému odvětví Hodnocení míry bolesti a funkčních schopností při újmách na zdraví. Nepřípustným dle autorky je, že nově vzniklé znalecké odvětví nerespektuje zdravotnické specializace v rámci existujícího znaleckého oboru zdravotnictví. Autorka práce hodnotí vznik tohoto znaleckého odvětví jako nadbytečný. Soudy mohly využít znalecké posudky znalců, kteří ke znalecké činnosti byli oprávněni podle stávajících právních předpisů

a které respektovaly zdravotnické specializace. V praxi se tak stalo běžným, že znalecké posudky vypracovali znalci ve věci, která byla mimo jejich specializaci. Také při posuzování ZSU znalci vycházeli z pravidel nastavených Metodikou. Tímto postupem byl zcela opomenut požadavek na subjektivní hodnocení, kterého lze dosáhnout jen individuálním pozorováním poškozeného. Předloženy tak mohly být znalecké posudky, které se výrazně lišily. Tímto je dle autorky popřen princip legitimního očekávání podle § 13 OZ a také zásada slušnosti ve smyslu § 2958 OZ (zásadu slušnosti nelze naplnit, pokud znalci postupují mechanicky podle Metodiky a nezohledňují jedinečnost každého případu toho kterého poškozeného).

S ohledem na výše uvedené není možné Metodiku ve věci náhrady za ZSU považovat za předvídatelnou a autorka se domnívá, že od hodnocení ZSU pomocí MKF by mělo být upuštěno a měl by být nastaven systém, který bude předvídatelný. Autorka navrhuje, aby soudy využívaly znalecké posudky znalců příslušné zdravotnické specializace, pokud jde o odbornou stránku věci. A dále aby se zaměřili na dokazování ohledně dopadů zdravotního poškození do záležitostí každodenního života poškozeného a následně stanovili adekvátní náhradu (s ohledem na její kompenzační funkci).

Při usmrcení osoby blízké Nejvyšší soud nejprve judikoval základní rozpětí částek jako náhradu pro poškozené. Stanovení spodní a horní hranice se podle autorky práce vymyká smyslu a účelu právní úpravy obsažené v OZ a blíží se paušálním limitům obsaženým v právní úpravě předcházející. Tento postup je dle autorky práce v rozporu s úmyslem zákonodárce, který upuštěním od paušálních náhrad absolutně vyloučil stanovení výše náhrady zákonem (potažmo předpisem nižší právní síly) a tedy ani Nejvyšší soud nemůže ve věci výše náhrady stanovit pevné rozpětí částek tak, jak se stalo v rozhodnutí 4 Tdo 1402/2015 (byť s přípuštěním zmírňujících či zpříšňujících kritérií). Okolnosti každého případu jsou natolik jedinečné a vliv újmy na život poškozených natolik nepředvídatelný a individuální, že nelze soudy svazovat takto vymezenou hranicí a poškozeným tím upírat adekvátní kompenzaci. Z výše uvedených důvodů takový přístup autorka shledává jako rozporný se smyslem a účelem § 2959 OZ. Nadto takto rigidně nastavené rozpětí částek je dle autorky v rozporu se zásadou slušnosti podle § 2959 OZ. Není možné zásadu slušnosti naplnit a priori fixním stanovením spodní i horní hranice pro náhradu nemajetkové újmy.

V pozdějším rozhodnutí Nejvyšší soud jako výchozí částku pro skupinu nejbližších osob (manžel, rodič, dítě) stanovil dvacetinásobek průměrné mzdy v roce, který předcházel škodní události. Autorka práce se domnívá, že nalezením částky, která bude základním východiskem pro stanovení výše náhrady (a která bude v čase proměnná) a neuzavřeným výčtem kritérií,

kteřá budou odůvodňovat její modifikaci, bude naplněn smysl a účel § 2959 OZ, a proto kladně hodnotí následný vývoj judikatury, který se právě tímto směrem ubíral. Pokud by tady taková základní částka nebyla, lze si stěží představit naplnění požadavku na předvídatelnost soudního rozhodování a jednotnost soudní praxe.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Monografie

1. GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020.
2. HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014.
3. JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2013.
4. JELÍNEK, Jiří, GŘIVNA, Tomáš a kol. *Poškozený o oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012.
5. LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022.
6. MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894 - § 3081*. Praha: Leges, 2018.
7. PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. 2. vydání (2.aktualizace)*. Praha: C. H. Beck, 2023.
8. PŮRY, František, ŠÁMAL, Pavel, URBÁNEK, Jindřich. *Vzory podání a rozhodnutí v trestních věcech*. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2011.
9. RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEŽULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezni řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007.
10. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1-156*. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013.
11. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.
12. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023.
13. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.
14. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*, 6. vydání, Praha: C. H. Beck, 2008.
15. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1-156*. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013.
16. ŠÁMAL, Pavel, GŘIVNA, T., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Oběti trestných činů. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020.
17. ŠVESTKA, J. a kol. *Občanský zákoník I. § 1–459*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2008.

18. VÍTOVÁ, B., DOHNAL, J., KOTULA, J. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku. Komentář k § 2894 až § 2971*. Olomouc: ANAG, 2015.

Články

1. GRUS, Zdeněk. Rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení. *Trestněprávní revue*. 2004, č. 7. s. 203–204.
2. HÁNĚLOVÁ, Kristýna. *(R)evoluce v odškodňování duševních útrap?* *Trestněprávní revue*, 2015, č. 11. – 12.
3. JELÍNEK, Jiří. Poškozený po novele trestního řádu 2001. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 11-12.
4. JELÍNEK, Jiří, PELC, Vladimír. Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení. *Bulletin advokacie*, 2015, č. 11.
5. MALIŠ, Daniel. Co patří do tzv. dalších nemajetkových újem při ublížení na zdraví? *Bulletin advokacie*, 2019, č. 3.
6. PŮRY, František. 4 Tdo 460/2011 ze dne 07. 07. 2011. *Trestněprávní revue*, 2011, č. 10. s. 299.
7. PŮRY, František, RICHTER, Martin. Trestněprávní pojetí škody na veřejném majetku při jeho správě. *Bulletin advokacie*, 2019, č. 10.
8. VOJTEK, Petr, PŮRY, František. Aktuální otázky náhrady nemajetkové újmy. *Soudní rozhledy*, 2017, roč. 23, č. 11–12.

Judikatura

1. Nález Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2023, sp. zn. I. ÚS 1010/22.
2. Nález Ústavního soudu ze dne 2. 2. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3122/15 (č. 80/2016 Sb.).
3. Nález Ústavního soudu ze dne 24. 7. 2013, sp. zn. I. ÚS 4457/12 (č. 70/2013 Sb.).
4. Nález Ústavního soudu ze dne 31. 3. 2020, sp. zn. IV. ÚS 2578/19 (č. 99/2020 Sb.).
5. Nález Ústavního soudu ze dne 30. března 2012, sp. zn. III. ÚS 2954/11-2 (č. 64/2012 Sb.).
6. Nález Ústavního soudu ze dne 28. 02. 2017, III ÚS 2916/15 (č. 84/2017 Sb.).
7. Nález Ústavního soudu ze dne 28. 02. 2017, III ÚS 2916/15 (č. 84/2017 Sb.).
8. Nález Ústavního soudu ze dne 12. 6. 2001, sp. zn. I. ÚS 570/99 (č. 22/2001 Sb.).
9. Nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14 (č. 79/2015 Sb.).
10. Nález Ústavního soudu ze dne 6. 2. 2023, sp. zn. III. ÚS 771/22.
11. Nález Ústavního soudu ze dne 12. 5. 2020, sp. zn. IV. ÚS 3754/19-2 (č. 100/2020 Sb.).
12. Nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14 (č. 79/2015 Sb.).

13. Nález Ústavního soudu ze dne 20. 05. 2008, sp. zn. I. ÚS 49/06 (N 92/49 SbNU 381).
14. Nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14 (č. 79/2015 Sb.).
15. Nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14 (č. 79/2015 Sb.).
16. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 09. března 2016, sp. zn. 25 Cdo 5378/2015 (č. 3/2017 Sb.).
17. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 04. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015-97.
18. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2001, sp. zn. 25 Cdo 347/2000 (12/2002 Sb.).
19. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2012, sp. zn. 25 Cdo 23/2011 (č. 20/2013 Sb.).
20. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 04. 2020, sp. zn. 25 Cdo 2202/2019 (3/2021 Sb.).
21. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 09. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018 (č. 2/2021 Sb.).
22. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. července 2020, sp. zn. 25 Cdo 167/2019.
23. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 06. 2019, sp. zn. 25 Cdo 4210/2018 (6/2021 Sb.).
24. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 04. 2020, sp. zn. 25 Cdo 281/2019 (č. 10/2020 Sb.).
25. Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 30. 11. 1976, sp. zn. 2 CZ 36/76 (č. 3/1979 Sb.).
26. Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 30. 11. 1976, sp. zn. 2 CZ 36/76 (č. 3/1979 Sb.).
27. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 06. 2008, sp. zn. 25 Cdo 2692/2006.
28. Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 30. 11. 1976, sp. zn. 2 CZ 36/76 (č. 3/1979 Sb.).
29. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 02. 2020, sp. zn. 7 Tdo 1485/2019 (č. 10/2020 Sb.).
30. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 05. 2021, sp. zn. 25 Cdo 1835/2020 (č. 4/2022 Sb.).
31. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2022, sp. zn. 25 Cdo 2702/2021.
32. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 06. 2015, sp. zn. 23 Cdo/4119/2014 (č. 3/2016 Sb.).

33. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 01. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017 (č. 3/2019 Sb.).
34. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 08. 2020, sp. zn. 29 Cdo 2459/2020.
35. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. října 2009, sp. zn. 5 Tdo 923/2009 (č. 5–6/2010 Sb.).
36. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 01. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017 (č. 3/2019 Sb.).
37. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. února 2021, sp. zn. 7 Tdo 1373/2020.
38. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 07. 04. 2005, sp. zn. 5 Tdo 198/2005 (17/2005 Sb.).
39. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 05. 06. 2019, sp. zn. 25 Cdo 956/2019 (3/2021 Sb.).
40. usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 06. 10. 1999, sp. zn. 8 To 335/1999 (č. 2/2001 Sb.).
41. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 08. 2015, sp. zn. 25 Cdo 2818/2015 (4/2016 Sb.).
42. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 07. 2010, sp. zn. 7 Tdo 804/2010 (67/2010 Sb.).
43. usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2015, sp. zn. II ÚS 1377/14.
44. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2003, sp. zn. 4 Tz 152/2003 (č. 6/2004 Sb.).
45. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2018, sp. zn. 5 Tdo 922/2018 (č. 8/2019 Sb.).
46. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 06. 2018, sp. zn. 4 Tdo 302/2018.
47. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2019, sp. zn. 25 Cdo 2737/2018 (č. 3/2022 Sb.)

Právní předpisy

1. Zákon č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů, ve znění pozdějších předpisů.
2. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
3. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
4. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
5. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
6. Zákon č. 181/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
7. Vyhláška č. 440/2001 Sb., Ministerstva zdravotnictví o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění.

Ostatní

1. BERANOVÁ, Andrea. *Adhezní řízení* [online]. Praha, 2016 [cit. 2023-05-18]. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/81824>.
2. DRAŠTÍK, A., HASCH, K. *Souhrnný rejstřík Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu ve věcech trestních 1962-2010*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011.
3. Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgez6obzl5shultdmeza&groupIndex=1&rowIndex=0>.
4. HÁJKOVÁ, Kateřina. *K výkladu a obsahu pojmů duševní útrapy, psychická bolest a další nemajetkové újmy* [online]. *advokatnidenik.cz*, 29. 9. 2021 [cit. 08. srpna 2023]. Dostupné z: https://advokatnidenik.cz/2021/09/29/k-vykladu-a-obsahu-pojmu-dusevni-utrapy-psychicka-bolest-a-dalsi-nemajetkove-ujmy/#_ftn25.
5. JANOUSEK, Michal. *Odškodňování podle zásad slušnosti?* [online]. *Právní rozhledy*. 2020, č. 19. [cit. 05. srpna 2023]. Dostupné z: databáze *beck-online.cz*.
6. KADLUBIEC, Vojtěch. *Vývoj právní úpravy výpočtu náhrady za nemajetkovou újmu na zdraví*. *Právní rozhledy* [online databáze], 2016, č. 8. [cit. 08. srpna 2023]. Dostupné z: databáze *beck-online.cz*.
7. KRÍSTEK, Lukáš. *Metodika k náhradě nemajetkové újmy (metodika Nejvyššího soudu ČR) a znalecké odvětví* [online]. *ceska-justice.cz*, 3. 10. 2021 [cit. 1. září. 2023]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/blog/metodika-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-metodika-nejvyssiho-soudu-cr-a-znalecke-odvetvi/>.
8. Metodika Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2014, sp.zn. R 63/2014 civ., k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku). *Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek 6/2014*. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew?checked=1&lang=cs>.
9. MUDr. JUDr. Dušan Klos, Ph.D., LL.M. *Aktuální praktické poznámky k aplikační praxi tzv. Metodiky NS ke stanovení náhrady nemajetkové újmy na zdraví z pohledu znalce a znalecké činnosti* [online]. *bulletin-advokacie.cz*, 9. 4. 2018 [cit. 2. 9. 2023]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/aktualni-practicke-poznamky-k-aplikacni-praxi-tzv.-metodiky-ns-ke-stanoveni-nahrady-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-z-pohledu-znalce-a-znalecke-cinnosti>.

10. PÚRY, František, RICHTER, Martin. Vliv nového znaleckého práva na zjišťování škody v trestním řízení. *Bulletin advokacie* [online databáze], 2020, č. 11 [cit. 20. února 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.
11. Stanovisko veřejného ochránce práv, sp. zn. 6709/2019/VOP. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/9252>.
12. zpráva Nejvyššího soudu ČSR ze dne 24. 10. 1979, sp. zn. Cpj. 35/78.

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá adhezním řízením, které představuje alternativu ve vztahu k občanskoprávnímu řízení, prostřednictvím které mohou poškození v rámci trestního řízení uplatňovat své nároky na náhradu nemajetkové újmy, náhradu majetkové škody a vydání bezdůvodného obohacení. Práce je zaměřena na nároky poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy a na vydání bezdůvodného obohacení, které je možné uplatnit již v rámci trestního řízení. V práci jsou nejprve vymezeny základní pojmy, dále pojednává o náhradě majetkové škody a nemajetkové újmy podle OZ, o postupech při vyčíslení náhrady škody a náhradě nemajetkové újmy při usmrcení osoby blízké a kapitolu poslední věnuje náhradě nemajetkové újmy při ublížení na zdraví a Metodice k odškodňování imateriálních újem. Autorka práce v tuto chvíli považuje judikaturu za ustálenou a schopnou být odrazovým můstkem pro další rozhodovací činnost soudů a jejich vlastní úvahy.

Klíčová slova: adhezní řízení, náhrada majetkové škody, náhrada nemajetkové újmy, Metodika k odškodňování imateriálních újem na zdraví

Abstract

This thesis deals with the adhesive proceedings, which represents an alternative in relation to the civil procedure, through which injured parties can assert their claims for compensation for non-material damage, compensation for material damage and the issuance of unjust enrichment within the framework of criminal proceedings. This thesis is focused on the injured party's claims for compensation for material damage, non-material damage and the issue of unjust enrichment, which can already be applied within the framework of criminal proceedings. The thesis at first defines basic concepts, then discusses compensation for material damage and non-material damage according to the Civil Code, procedures for calculating damage compensation and compensation for non-material damage in the case of the death of a loved one, and the last chapter is devoted to compensation for non-material damage in the event of physical injury and the Methodology for Compensating Non-Material Damage. The author of this thesis considers the current case law to be established and capable of being a steppingstone for further decision-making by the courts and their own considerations.

Key words: Adhesive Proceedings, Compensation for Material Damage, Compensation for Non-Material Damage, Methodology for Compensating Non-Material Damage